सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४ को दफा ५ (३) र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली २०६५ को नियम ३ बमोजिम सार्वजनिक गरिएको विवरण

सूचना सार्वजनिक गर्ने निकायको नामः कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, सिंहदरवार

सूचना सार्वजनिक गरेको अवधिः २०७७ माघ, फाल्गुन र चैत्र

क) निकायको स्वरूप र प्रकृतिः

१.पृष्ठभूमिः

नेपालको कृषि विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालनको थालनी संस्थागत रूपमा विक्रम सम्वत् १९७८ मा चारखालमा स्थापित कृषि अड्डाबाट शुरू भएको हो । १९८२ सालमा सिंहदरबार परिसरमा कृषि प्रदर्शन फार्म खुल्यो । यसपछि कृषिको समग्र विकास गर्ने उद्देश्यले वि.सं. १९९४ मा कृषि परिषद्को गठन भयो । परिषद्बाट कृषि विकासको लागि कृषि फार्महरू खोल्ने, सर्भेक्षण कार्यहरू गर्ने जस्ता कार्यहरू भए । विक्रम सम्वत् १९९८ सालमा त्रिपुरेश्वरमा भेटेरीनरी हस्पिटलको स्थापना भयो । त्यसै सालमा नहर शाखाको समेत स्थापना भयो । वि.सं.२००० मा मकवानपुरको चितलाङ्ग र नुवाकोटको ककनीमा भेडा फार्महरू खुले । वि.सं. २००४ मा परवानीपुर सेन्ट्रल एक्सपेरिमेन्टल एण्ड रिसर्च फार्म खडा गरी कृषि अनुसन्धानलाई जोड दिन थालियो । वि.सं.२००७ को परिवर्तनपछि कृषि परिषद्बाट भएका विभिन्न कार्यहरूको लेखाजोखा भयो । त्यसैको आधारमा वि.सं.२००८ मा कृषि परिषद्लाई विघटन गरी त्यसबेलाको सबैभन्दा माथिल्लो निकायको रूपमा रहने गरी कृषि विभाग खडा भयो । तत्कालिन कृषि परिषद्को सेक्रेटरीलाई नै कृषि विभागको डाईरेक्टरमा नियुक्ति गरियो । वि.सं. २०१० मा कृषि विभागमा एग्रोनोमी, हर्टिकल्चर, लाईभस्टक एण्ड डेरी, एगृ ईन्जिनियरिङ्ग र फिसरिज (भेटरेनरी बाहेक) गरी ५ सेक्सनहरू खडा भए । ती सेक्सनका मातहतमा कृषि विकासका विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन हुन थाले । विक्रम सम्वत् २०१० सालमा सहकारी विभाग खडा भयो । यही सालमा कृषि स्कूलको स्थापना पनि भयो । विक्रम सम्वत् २०१२ सालमा नहर शाखालाई नहर विभागको रूपमा विस्तार गरियो । विक्रम सम्वत् २०१७ सालमा श्री रानी जगदम्बा कुमारीद्वारा श्री जगदम्बा कलेज अफ एगृकल्चर एण्ड रिसर्च ईन्ष्टिच्यूटका लागि पहिले स्थानीय विकास मन्त्रालय रहेको पुल्चोकस्थित श्रीमहल भन्ने नीजि महल कृषि विकासको भौतिक संरचनाको रूपमा प्राप्त भयो । विक्रम सम्वत् २००४ सालमा स्थापित परवानीपुर कृषि फार्मलाई बहुमुखी कृषि स्टेशनको रूपमा परिवर्तन गरियो । वि.सं.२०१९ सालमा कीर्तिपुर बागवानी केन्द्र र गोदावरी मत्स्य विकास केन्द्रको स्थापना भयो ।

वि.सं.२०३० सालमा सिंचाईसम्बन्धी कार्यक्षेत्र पनि कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत समावेश गराई मन्त्रालयको नाम खाद्य, कृषि तथा सिंचाई मन्त्रालय राखियो । आ.व.२०३७/३८ मा मन्त्रालयको कार्यभारमा पुनर्गठन भई यस मन्त्रालय अन्तर्गत संचालन हुंदै आएको सिंचाई र खाद्य व्यवस्थाको जिम्मेवारी क्रमशः जलश्रोत मन्त्रालय र आपूर्ति मन्त्रालयलाई गएपछि मन्त्रालयको नाम कृषि मन्त्रालय रहन गयो । आ.व.२०४७/४८ देखि सहकारी आन्दोलन प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउन साझा विकास विभागसम्बन्धी कार्यक्रमलाई कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत समावेश गराए पश्चात् आ.व.२०५५/५६ देखि यस मन्त्रालयको नाम कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय भएको थियो भने नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६९ जेष्ठ ५ गतेको निर्णयानुसार यस मन्त्रालयबाट सहकारी विभाग अलग भइसकेपछि यस मन्त्रालयको नाम कृषि विकास मन्त्रालय भएको हो ।

नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७२।९।९ को निर्णयबाट कृषि विकास मन्त्रालयबाट पशुपन्छी विकास क्षेत्रको विकासको लागि भनी छुटै कृषि विकास मन्त्रालय र पशुपन्छी विकास मन्त्रालय गठन भएको थियो ।

नेपालको संविधानको धारा ८२ को उपधारा (१) को अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत "नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४" को नियम ३, अनुसूची-१ मा उल्लेख भए बमोजिम नेपाल सरकारको कार्यसम्पादनको लागि साविकमा रहेका ४ वटा मन्त्रालयहरु (कृषि विकास मन्त्रालय, भूमीसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय र पशुपन्छी विकास मन्त्रालय) लाई एकिकृत गरी कृषि, भूमीव्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय गठन भई सोही अनुसार कार्य विभाजन समेत भएको थियो ।यसै क्रममा मिति २०७५/०४/१० गते पुनः नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ को संशोधन गरी कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय र भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय गठन भई कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्र सँग सम्वन्धी सम्पूर्ण कार्यको लागि कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले कार्य गर्दै आएको छ ।

कृषि नेपाली अर्थतन्त्रको प्रमुख क्षेत्र हो । यसले कुल जनसंख्या को करिव ६५ प्रतिशत रोजगारीको अवसर प्रदान गर्दछ र जीडीपी करिब २७ प्रतिशत योगदान छ । त्यसैले, कृषि क्षेत्रको विकास र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको विकासका लागि महत्वपूर्ण छ । कृषि तथा पशुपन्छी विकास क्षेत्रको विकास र समृद्धिको लागि सम्पूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्दछ । देशको आवश्यकता र सम्भाव्यता अनुरूप कृषि विकाससम्बन्धी नीति तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गर्ने मूल उद्देश्य बोकेको यस मन्त्रालयको लक्ष्य व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीबाट उच्च एवं दीगो आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुर्याउनु रहेको छ ।

२. दृष्टिकोणः

निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दीगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु यस मन्त्रालयको दीर्घकालीन दृष्टिकोण रहेको छ ।

३. ध्येयः

- कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व बढाउने ।
- व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी क्षेत्रीय र विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धात्मक बनाउने ।
- प्राकृतिक श्रोत, वातावरण र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वद्र्धन एवं सदुपयोग गर्ने ।

४. रणनीतिः

- कृषि उत्पादनको व्यवसायिकरण, विविधिकरण, गुणस्तर प्रवद्र्धन र ग्रामीण पूर्वाधारहरूको विकास र यान्त्रिकरण मार्फत् उत्पादन र उत्पादकत्व बढाई आय आर्जन र रोजगारीका अवसर वृद्धि गरी खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता तर्फ केन्द्रित गर्ने ।
- उन्नत र गुणस्तरीय बीउ विजनको सुरक्षा, विषादीका असरहरूलाई न्यूनिकरण, कृषि तथा पशु बीमाको माध्यमबाट उत्पादन लागत कम गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउने ।
- कृषि उत्पादनलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धी बनाउन गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण तथा अभिवृद्धि गर्ने।

- कम आयातन तथा उच्च मूल्यका बाली वस्तु उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गरी मूल्य अभिवृद्धि हुने प्रशोधनमा आधारित कृषि उद्योगको विकासमा जोड दिने ।
- खाद्य, कृषि तथा मत्स्यजन्य वस्तुहरूको गुणस्तर परीक्षण, प्रशोधन, अनुगमन र नियमनलाई स्थानीय स्तरका जनताको पहुँच हुनेगरी प्रभावकारी बनाउँदै बजारीकरणलाई प्रवद्र्धन गर्ने ।
- कृषिजन्य जैविक विविधताको संरक्षण सम्वद्र्धन तथा सदुपयोग गर्न्दै जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनिकरण गर्न अनुसन्धानमा आधारित वातावरण मैत्री कृषि प्रविधिहरूको विकास एवं विस्तार गर्ने ।
- कृषिलाई सम्मानजनक र आकर्षक पेशाको रूपमा विकास गरी युवालाई व्यावसायिक कृषितर्फ आकर्षण गर्न प्रोत्साहित गर्दै कृषि क्षेत्रको विकास, अनुसन्धान, प्रसार र गुणस्तर परीक्षणमा संलग्न निकायहरूको सहकार्यमा प्राविधिक, कृषक/कृषि उद्यमी तथा सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसारबीचको त्रिपक्षीय सम्बन्धलाई मजबुत तुल्याई अनुसन्धानबाट विकास भएका प्रविधिहरूको विस्तारमा कृषि क्षेत्रमा कार्यरत् सम्पूर्ण सरकारी तथा गैह्र-सरकारी संस्थाहरूबीच अन्तर निकाय समन्वय र सहकार्य कायम गर्दै कार्यान्वयनलाई नतिजाउन्मुख वनाउने ।
- आधारभूत कृषि सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन एवं विश्लेषण प्रणालीलाई समयानुसार आधुनिकीकरण गर्दै तथ्यमा आधारित कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- प्रत्येक विकास क्षेत्रहरूको विभिन्न भू-परिस्थितिकीय क्षेत्रमा उन्नत प्रविधिहरूको प्रभावकारी अनुसरणको लागि नमूना प्रविधि गाउँ, कृषक पाठशाला र बाह्य अनुसन्धानलाई थप सुदृढिकरण गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरूः

- कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण, गुणस्तर परीक्षण, अनुगमन र नियमनको क्षेत्रमा उपयुक्त प्रविधिको उपयोग गर्न सक्ने कृषक, युवा, उद्यमी तथा विज्ञहरूको क्षमता विकास गर्दै लैजाने ।
- सम्भाव्य क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक फर्म, साना र सीमान्त कृषकहरूलाई तुलनात्मक लाभका आधारमा उच्च उत्पादन हुन सक्ने तथा कम आयतन भएका उच्च मूल्यका उपजहरू छनौट गरी उत्पादन वृद्धिमा प्रोत्साहन गर्ने ।
- प्रयोगमा नआएका उर्वर भूमिको सही सदुपयोग गरी परम्परागत प्रविधिको प्रवद्र्धन तथा युवा मैत्री आधुनिक प्रविधिको प्रयोगद्वारा व्यावसायिक उत्पादनमा जोड दिईनुका साथै यान्त्रिकरणसम्बन्धी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सरोकारवाला निकायहरूको समन्वयमा ग्रामीण कृषि पर्यटनको विकासमा युवा तथा कृषक उद्यमीहरूलाई आकर्षित गरी लागानीको वातावरण मिलाउने ।
- भूमिगत तथा सतह सिचांई र वर्षाको पानी संकलन तथा सिंचाईका उपयुक्त प्रविधिहरूको प्रयोग गरी वर्षैभरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने ।
- ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि वस्तु उत्पादन अभिवृद्धि गर्न कृषि सडक, विद्युत, संचार, गोदाम घर, शीतघर संकलन केन्द्र, थोक बजार जस्ता अत्यावश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास जोड दिँदै कृषि बजार सूचनाको पँहुच बढाउने ।

- खाद्यान्न उत्पादन न्यून हुने तथा खाद्य पोषण असुरक्षित क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमै स्थानीय श्रोत-साधन, श्रम र प्रविधिको प्रयोग भई उत्पादन गर्न सकिने कृषि उत्पादन प्रवद्र्धन तथा उपयोगमा जोड दिई सुरक्षित खानपिन र पौष्टिक तत्व श्रोत तथा उपयोग बारे विशेष जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- कृषि विकासका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा भू-उपयोग नीतिको आधारमा उपलब्ध जमिनको अधिकतम उपयोग हुने गरी उत्पादन वृद्धिका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने ।
- उत्पादन सामाग्रीहरूको सहज आपूर्तिको व्यवस्था गरी कृषि सहुलियतपूर्ण कृषि ऋण, कृषि उद्योगको उपकरण खरिदमा अनुदान र व्यापारमा कर सुविधा उपलब्ध गराई लागत घटाई प्रतिस्पर्धी वनाउने ।
- Good Agriculture Practice (GAP), GMP/HACCP मापदण्ड तयार गरी कृषि उत्पादनको गुणस्तर निर्धारण गर्ने ।
- Nepal Trade Integration Qmrategy (NTIS), २०१० ले निर्धारण गरेका निर्यातयोग्य बाली/वस्तुहरूको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कीराहरूको सर्भे सर्भिलेन्स र कीराको क्षति तथा जोखिम विश्लेषण (Pest Risk Analysis) गरी केही महत्वपूर्ण बालीको लागि कीरामुक्त क्षेत्र निर्धारणसम्बन्धी इन्भेन्टरी तयार गर्ने ।
- तुलनात्मक लाभका आधारमा उच्च उत्पादन हुनसक्ने सम्भाव्य कृषि उपजहरूको छनौट गरी उत्पादन वृद्धिमा जोड दिई त्यस्ता वस्तुहरूको पेटेन्ट राइट सुरक्षित गरी उत्पादनलाई आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवद्र्धन गर्ने गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा खपत हुने उच्च मूल्यका वस्तु र बालीहरूको प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रोत्साहित गर्न सम्भावित वस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान गरी प्राङ्गारिक उत्पादनको ब्रान्ड प्रवद्र्धन गर्दै प्राङ्गारिक क्षेत्रको घोषणा गर्ने । प्राङ्गारिक उत्पादनको प्रमाणीकरणको व्यवस्था मिलाउनुका साथै प्राङ्गारिक कृषि पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको लागि चाहिने ज्ञान, सीप तथा प्रविधिहरू स्थानीय स्तरमा पु¥याई यसलाई विस्तार गर्ने । अन्य सम्भाव्य खेतीहरूको (जस्तो चीनमा टाइगर फार्मिङ्ग, थाइल्याडमा डियर फार्मिङ्ग) विविधीकरणको लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूबीच सम्बन्ध र समन्वय विस्तार गर्ने।
- कृषिक्षेत्रको उत्पादन वृद्धि गर्नका लागि निजी उद्यमी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता बढाउँदै करार खेती तथा सहकारी खेतीलाई प्राथमिकता दिई कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- खाद्य प्रशोधन उद्योगलाई लक्षित गरी गुणस्तर लगायतका प्राविधिक समस्या समाधानका लागि ट्रायल परीक्षण तथा अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम संचालन गर्न जोड दिने ।
- खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मत्स्यपालन कार्यक्रमलाई मध्य-पहाडमा विस्तार गरिनुका साथै तराईमा उपलब्ध जलाशय, घोल, पोखरीमा साना भूमिहिन तथा सीमान्तकृत कृषकहरूलाई लक्षित गरी सहकारीको सहभागितामा मत्स्यपालनका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि वस्तु उत्पादन अभिवृद्धि गर्न कृषि वस्तुहरूको व्यावसायिक उत्पादन थलो नजिक कृषि सडक, बिजुली, संचार, गोदामघर, शीतभण्डार, संकलन केन्द्र, थोक बजार र बाह्य क्षेत्रमा बजार सञ्जाल विकास र विस्तार गरिनेछ साथै स्थानीय स्तरसम्म कृषि बजार सूचनाको पँहुच बढाउने ।

- बाली तथा वस्तुको व्यावसायिक उत्पादन हुने क्षेत्रलाई एकीकृत पकेट क्षेत्र घोषणा गरी कृषि प्रसारका शैक्षिक क्रियाकलापका साथै पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरू मूल्य अभिवृद्धि श्रृंखलाका आधारमा तर्जुमा गर्ने ।
- खाद्य वस्तुको गुणस्तर परीक्षण, प्रमाणीकरण तथा व्यवसायीकरणमा नयाँ प्रविधि प्रयोगका लागि राष्ट्रिय खाद्य प्रयोगशालाको सुदृढीकरण गरी अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको मान्यता प्राप्त प्रयोगशालाको सुदृढीकरण गर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय ऐन, नियम, सन्धि, महासन्धिसँग सामञ्जस्यता कायम गरेर कृषि वस्तु एवं सेवा सुविधा नियमनमा समसामयिक परिमार्जन गरी मापदण्ड तथा गुणस्तरमा सुधार ल्याउने ।
- जीवनाशक विषादि, एन्टिबायोटिक, हर्मोनको सही उपयोग गर्न र यसका नकारात्मक असरबाट बच्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- विषादीबाट मानव स्वास्थ्यमा हुने दुरगामी दुस्प्रभावलाई न्यून गर्न रासायनिक विषादीहरूको बिक्री वितरणलाई अनुगमन गर्नका साथै एकीकृत किट व्यवस्थापन प्रबिधि अपनाई विषादीको प्रयोग कम गर्दै लैजाने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट नकारात्मक असर अनुकूलन र न्यूनीकरण गर्न आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान संचालन गरी असर न्यूनीकरण गर्ने प्रविधि तथा अभ्यासहरूलाई प्रवद्र्धन गर्ने ।
- विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनलाई कृषिमा अनुकूलन गर्दै कृषि जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वद्र्धन तथा उपयोगमा वृद्धि गर्ने ।
- स्वदेशी ज्ञान र आनुवांशिक/प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण र सदुपयोग गर्न उपयुक्त प्रविधि तथा पूर्वाधारको विकास गरिनेछ । जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय समुदायको अग्रसरतालाई प्रोत्साहन प्रदान गर्नुका साथै उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- कृषि पेशालाई सम्मानजनक पेशाको रूपमा विकास गर्नुका साथै ग्रामीण युवा शक्तिलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्ने गरी उत्कृष्ट कृषकहरूलाई सम्मान/पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- युवा मैत्री कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न पूँजिगत अनुदान तथा सहुलियतमा ऋण उपलब्ध गराई कृषि उद्यम सञ्चालनको लागि आवश्यक उद्यम विकास र सीपमूलक तालिम दिन प्राथमिकता दिने ।
- स्वदेशमै वर्णसंकर बीउ (Hybrid Seed) उत्पादन अनुसन्धानका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने ।
- कृषि क्षेत्रको विकास, अनुसन्धान, प्रसार र गुणस्तर परीक्षणमा संलग्न निकायहरूको सहकार्यमा प्राविधिक, कृषक/कृषि उद्यमी तथा सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न जोड दिने ।
- राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार आधारभूत, व्यवहारिक र अनुसरणीय अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकता प्रदान गरी कृषि शिक्षामा सम्बन्धित अध्ययन संस्थानहरूसँगको सहकार्यलाई वृद्धि गर्ने ।
- प्रत्येक गा.वि.स.मा कम्तीमा एक एक जना कृषि प्राविधिकको साथै एक एक जना ग्रामिण कृषि कार्यकर्ताको परिचालन गराउने नीति लिई कृषि प्रसारलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- कृषि अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजालाई प्रसारसँग आबद्ध गर्नुका साथै उत्पादन, भण्डारण, गुणस्तर नियन्त्रण बजारीकरणलाई एकिकृत गरी समन्वयात्मक रूपमा कार्यक्रम संचालन गर्न जोड दिने ।
- कृषि अनुसन्धान कार्यक्रमहरूलाई विश्व व्यापार संगठन एवं क्षेत्रीय स्तरका व्यापार सम्झौताहरूबाट प्राप्त अवसरको अधिकतम लाभ लिनेतर्फ उन्मुख गर्दै लैजाने ।

- कृषि अनुसन्धानका विषयहरूको छनौट, कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियामा विपन्न तथा महिला कृषकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- कृषकहरूलाई कृषिसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सेवाहरू प्रभावकारी रूपमा स्थानीय स्तरमा नै उपलब्ध गराइनेछ । कृषि सम्बन्धी कार्यक्रममा संलग्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैह्र- सरकारी संघ/संस्था, स्थानीय निकायहरूको आपसी समन्वय एवं सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- कृषि क्षेत्रलाई व्यवसायिकरण गर्न/गराउन सार्वजनिक, नीजि तथा सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालनमा जोड दिने ।
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ अनुसार कृषि क्षेत्रको लागि निर्धारित बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- योजना तर्जुमा र तथ्याङ्कको विश्लेषणमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिने ।
- प्रविधिको प्रयोगबाट सञ्जाल निर्माण गरी तथ्यमा आधारित कार्यक्रम तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई अद्यावधिक र प्रभावकारी बनाउने ।
- Integrated Phase Classification (IPC) को आधारमा नियमित रूपमा तात्कालिक तथा दीर्घकालिन (Acute and chronic) खाद्य असुरक्षाको स्थितिको अनुगमन तथा विश्लेषणका माध्यमबाट खाद्य असुरक्षित समुदाय तथा क्षेत्र पहिचान गरी सोको जानकारी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि उपलब्ध गराइने व्यवस्थालाई सुदृढ गर्ने ।
- स्वदेशमा पाइने जडिबुटिबाट बोट/बिरूवाहरूको उपचार गर्ने प्रविधि विकास गरि प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रोत्साहन गर्दै विदेशबाट आउने औषधीको प्रतिस्थापनमा सहयोग पुर्‍याउने ।
- कृषि अनुसन्धान परिषद् र मातहतका अनुसन्धान केन्द्रहरूबाट सिफारिस भएका नतिजाका आधारमा स्थानिय स्तरमा कृषि प्रसारका कार्यक्रमहरू समन्वयात्मक रूपमा संचालन गर्ने । ।
- विशेष परियोजना तथा अभियानमुखी कार्यक्रमहरू कृषि अनुसन्धान, प्रसार र शिक्षण संस्थाको समन्वयमा संचालन गर्ने ।

ख) कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको काम, कर्तव्य र अधिकार

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ (२०७५/०४/१० मा संशोधित) बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायनुसार रहेका छन्

- कृषि तथा कृषिजन्य जैविक विविधता र जैविक प्रविधि सम्बन्धि नीति, कानुन, मापदण्ड र नियमन;
- खाद्य सुरक्षा, खाद्य अधिकार र खाद्य सम्प्रभुता, खाद्यपदार्थको गुणस्तर तथा खाद्य स्वच्छता सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड र नियमन;
- कृषि तथा पशुपन्छीजन्य औषधी, सुक्ष्मतत्व र जैविक विषादीको उपयोग र व्यवस्थापनसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन;
- खाद्य क्वारेन्टाइन, पशु तथा वनस्पतिजन्य क्वारेन्टाइनसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यन्वयन र नियमन;
- विषादीको स्तरीकरण, सूचना सङ्कलन, वर्गीकरण, सूचना प्रवाह र नियमन;

- कृषिसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सहजीकरण;
- कृषि तथ्यांक प्रणाली, अनुसन्धान, स्रोत संरक्षण, विकास र विस्तार;
- कृषि तथा खाद्यसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रत्यायन, प्रमाणीकरण, प्रयोगशाला विकास र व्यवस्थापन;
- रासायनिक तथा जैविक मल उत्पादन, आयात तथा प्रयोगसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, गुणस्तर निर्धारण, समन्वय र नियमन;
- कृषि, मत्स्य तथा पशुपन्छीजन्य महामारी नियन्त्रण;
- कृषि औद्योगिकिकरण, मत्स्य, पशुपन्छी उद्योग व्यवसायको अन्तर प्रादेशिक विकास, प्रवर्द्धन र समन्वय;
- बीउविजन एवं नश्ल सम्बन्धी राष्ट्रिय गुणस्तर निर्धारण र नियमन;
- अन्तरदेशिय चरन तथा खर्कसम्बन्धी नीति, कानुन र नियमन;
- पशुपन्छीजन्य औषधी र दानाको नीति, कानुन, मापदण्ड, गुणस्तर निर्धारण, आयात अनुमति र नियमन;
- पशुचिकित्सासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, कानुन, मापदण्ड र व्यवस्थापन;
- पशुचिकित्सकको दर्ता, अनुमति, नविकरण, खारेजी र नियमन;
- दुग्ध र दुग्ध पदार्थबाट बनेका वस्तुहरुको अनुसन्धान र विकास;
- मासु तथा मासुजन्य पदार्थ र पशु छाला तथा अन्य पदार्थसम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड र नियमन;
- कृषि तथा पशुपन्छी विमासम्बन्धी नीति र मापदण्ड;
- पशुसेवासम्बन्धी प्रयोगशालाको सम्बद्धता;
- राष्ट्रिय किसान आयोग;
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्;
- मन्त्रालयसम्बन्धी राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थासंग सन्धि, सम्झौता, अभिसन्धि, सम्पर्क र समन्वय;
- मन्त्रालयसम्बन्धी सार्वजनिक संस्थान, प्रतिष्ठान, कम्पनी आदिको सञ्चालन र नियमन;
- नेपाल कृषि सेवाको सञ्चालन।

ग) कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयमा रहेका महाशाखा र ती महाशाखा अन्तर्गतका शाखाहरुको कार्यविवरण (प्रदान गरिने सेवा समेत)

१. प्रशासन महाशाखा

जिम्मेवार अधिकारीः श्री अनिता निरौला, सहसचिव

<u>प्रशासन महाशाखाको कार्यक्षेत्र</u>

- मन्त्रालयको कर्मचारी प्रशासन सम्वन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालयको आन्तरिक व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालयको जिन्सी व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालयको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालय र अन्तरगतका निकायहरुको कानूनी तर्जुमा मस्यौदा तथा कानूनी राय, परामर्श दिने ।
- मन्त्रालयस्तरबाटहुनेनिकायहरुका पदाधिकारीहरुको नियुक्ति तथा अवकाश सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने ।

- मन्त्रालय अन्तरगतका कार्यालय र निकायहरुको प्रशासनिक कामकारवाहीको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने
- मन्त्रालय अन्तर्गत कृषि सेवा समूह लगायतको सञ्चालन सम्वन्धी कार्य गर्ने
- मन्त्रालय र अन्तर्गत निकायहरुको सुशासन कायम गर्ने ।

क. <u>कृषि कर्मचारी प्रशासन शाखा</u>

- संघिय निजामती सेवा ऐन र नियमावली अनुसार कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी मत्स्य समूह वाहेकका कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी माग आकृति, नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा, बढुवा, विदा, अवकाश र विभागीय कारवाही सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालयबाट सञ्चालन हुने कृषि सेवा अन्तर्गका लाइभष्टक भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका समूहमा रिक्त रहेका पदहरु वढुवा तथा खुल्लाबाट पदपूर्ति सम्बन्धी कारवाही गर्ने ।
- मन्त्रालय अन्तर्गत कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका कर्मचारीहरुको नियुक्ति, सरुवा, वढुवा, स्वेच्छिक अवकाश, उपदान, निवृत्तिभरण, प्रोत्साहित पुरस्कार, वृत्ति विकास, दण्ड सजाय सम्वन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालय अन्तर्गतको कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका जनशक्ति विवरण अद्यावधिक राख्ने ।
- बढुवा समितिको सचिवालयले कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका सम्पादन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने ।
- मन्त्रालय अन्तर्गतका साविकको पशुपन्छी मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका बोर्ड, संस्थान, समिति, परिषद वाहेकका कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन सहयोग समन्वय गर्ने ।
- मन्त्रालय मातहतमा रहेको साविकको पशु पन्छी विकास मन्त्रालय अन्तर्गका रहेका वोर्ड संस्थान समिति परिषद् लगायतको संस्थाहरु वाहेको कार्यविधि निर्देशिका लगायत कर्मचारीहरुको सम्पत्ति विवरणको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने साथै सम्पत्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्ने ।
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका कार्य सम्पादन मूल्यांकन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु गर्ने ।
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभ्ष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका स्वदेशी तथा वैदेशिक अध्ययन तथा सात दिन भन्दा बढि अवधिको तालिम सम्बन्धी मनोनयन लगायतका सम्पूर्ण कार्यहरु गर्ने
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभ्ष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका कर्मचारीहरुको पासपोर्ट तथा भिसाका लागि सम्बन्धित निकायमा पत्राचार गर्ने ।
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभ्ष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका आयोजनाहरुको दरवन्दी सृजना, जनशक्ति व्यवस्थापन लगायत प्रशासनिक कामकारवाही सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु गर्ने ।
- वैदेशिक भ्रमण व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७५ बमोजिम कृषि सेवा अन्तर्गत लाइभष्टक भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका वैदेशिक भ्रमण, तालिम मनोनयन सिफारिस समितिको सचिवालयको कार्य गर्ने ।
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका प्रशासनिक राय परामर्श सम्बन्धी कार्य गर्ने र यस विषयमा मन्त्रिपरिषदमा प्रस्तावहरु पेश गर्ने ।

ख. <u>आन्तरिक प्रशासन (पशुपन्छी कर्मचारी प्रशासन समेत) शाखा</u>

- मन्त्रालयमा कार्यरत निजामती कर्मचारीहरुको अभिलेख राख्ने ।
- वजेटको परिधिभित्र रही आर्थिक प्रशासन ऐन, नियमअनुसार निर्माण, मर्मत, खरीद, जग्गा अधिग्रहण, लिलाम तथा मिन्हा गर्ने ।
- मन्त्रालयको दैनिक प्रशासन सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने ।
- मन्त्रालयको सुपरीवेक्षण, सोधपुछ, जनसम्पर्क र सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।
- मन्त्रालय र साविकको पशुपन्छी विकास मन्त्रालय मातहत रहेका वोर्ड संस्थान, परिषद् लगायतको संस्थाहरुको कार्यविधि निर्देशिका लागयत कर्मचारीहरुको सम्पत्ति विवरणको अभिलेख अद्यावधिक गर्ने साथै सम्पत्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्ने ।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट प्राप्त र भ्रष्टाचार नियन्त्रण एवं उजुरी, गुनासो सम्बन्धी कार्य प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र राष्ट्रिय सर्तकता केन्द्रबाट प्राप्त गुनासाहरु फछ्र्यौट गर्ने ।
- मन्त्रालयमा आवश्यक सामग्री खरिद, वितरण लगायतका कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालयको सवारी साधन व्यवस्थापन र परिचालन सम्वन्धी कार्य गर्ने
- मन्त्रालयको जिन्सी व्यवस्थापन सुरक्षा व्यवस्था सम्वन्धी कार्य
- मन्त्रालयमा प्राप्त चिठ्ठी पत्रहरुको अभिलेख सम्वन्धी कार्य
- मन्त्रालयको सरसफाई तथा वगैचा व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य
- संघिय निजामती सेवा ऐन र नियमावली अनुसार कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी मत्स्य समूहका कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी माग आकृति, नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा, बढुवा, विदा, अवकाश र विभागीय कारवाही सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालयबाट सञ्चालन हुने कृषि सेवा कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी मत्स्य समूहमा रिक्त रहेका पदहरु वढुवा तथा खुल्लाबाट पदपूर्ति सम्बन्धी कारवाही गर्ने ।
- मन्त्रालय अन्तर्गत कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूहका कर्मचारीहरुको नियुक्ति, सरुवा, वढुवा, स्वेच्छिक अवकाश, उपदान, निवृत्तिभरण, प्रोत्साहित पुरस्कार, वृत्ति विकास, दण्ड सजाय सम्वन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालय अन्तर्गतको जनशक्ति विवरण अद्यावधिक राख्ने ।
- बढुवा समितिको सचिवालयले कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी मत्स्य समूहका सम्पादन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने ।
- मन्त्रालय अन्तर्गतका साविकको पशुपन्छी मन्त्रालय अन्तर्गत रहेका बोर्ड, संस्थान, समिति, परिषदका कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी कार्यको अनुगमन सहयोग समन्वय गर्ने ।
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूह वाहेकका कार्य सम्पादन मूल्यांकन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु गर्ने ।
- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूहका आयोजनाहरुको दरवन्दी सृजना, जनशक्ति व्यवस्थापन लगायत प्रशासनिक कामकारवाही सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु गर्ने ।

- कृषि सेवा अन्तर्गतका लाइभष्टक, भेटेरिनरी र मत्स्य समूहका प्रशासनिक राय परामर्श सम्बन्धी कार्य गर्ने र यस विषयमा मन्त्रिपरिषदमा प्रस्तावहरु पेश गर्ने ।
- वैदेशिक भ्रमण व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७५ बमोजिम कृषि सेवा अन्तर्गत लाइभष्टक भेटेरिनरी र मत्स्य समूहको वैदेशिक भ्रमण, तालिम मनोनयन सिफारिस समितिको सचिवालयको कार्य गर्ने ।

ग.कानुन तथा फैसला कार्यान्वयन शाखा

- कानूनी राय प्रदान गर्ने ।
- ऐन नियम, विनियम जस्ता कानूनहरुको मस्यौदा गर्ने ।
- नेपाल राजपत्रको सूचना प्रकासन सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- मन्त्रालय विपक्षी भएको मुद्दा मामिलामा प्रतिरक्षा गर्ने ।
- कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा राय माग गर्ने ।
- सम्बन्धित न्यायालयबाट मन्त्रालय सम्बन्धी भएका मुद्दा फैसला कार्यान्वयनको कार्यवाही गर्ने ।
- मन्त्रालय मातहतका वोर्ड, संस्थान, समिति, परिषदको विनियमवली, कर्मचारी प्रशासन शाखा र आर्थिक प्रशासन शाखासँगको समन्वयमा तर्जुमा गर्ने ।

घ. आर्थिक प्रशासन शाखा

- साधारणतर्फको बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
- बजेट निकासा गराउने र नियमित आर्थिक कारोवार सन्चालन गर्ने ।
- लेखापरीक्षण तथा बेरुजू फछ्यौट सम्वन्धी कार्य गर्ने गराउने ।
- मन्त्रालय मातहतको लेखा सम्वन्धी कामको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन व्यवस्था मिलाई उपयुक्त कारवाही गर्ने ।
- आर्थिक प्रशासन सम्वन्धी अन्य काम गर्ने ।
- नि.से.ऐन तथा नि.से.नि. अनुसार औषधी उपचार सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु गर्ने ।

२. पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास महाशाखा

जिम्मेवार अधिकारीः श्री बैकुण्ठ अधिकारी, सहसचिव

- पशुपन्छी तथा मत्स्य नश्ल सुधार सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा र गुणस्तर निर्धारण
- पशु अनुबांशिक श्रोत व्यवस्थापन सम्वन्धि मापदण्ड निर्माण तथा नियमन
- अन्तरदेशीय र अन्तरप्रादेशिक चरन तथा खर्क सम्बन्धी राष्ट्रिय गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन
- पशुपन्छी तथा माछाको दानासुक्ष्म पोषणतत्व तथा उत्पादन सामग्रीको राष्ट्रिय गुणस्तर निर्धारण तथा , नियमन
- दुग्ध र दुग्ध पदार्थबाट बनेको वस्तुहरुको अध्ययन तथा विकास
- पशुजन्य उत्पादन दुध, मासु अण्डाको छाला लगायत सम्बन्धी मापदण्ड तर्जुमा
- उन कार्पेट पश्मिना लगायतका उत्पादन विकास र प्रवर्द्धनको मापदण्ड निर्धारण
- पशुपन्छी तथा मत्स्यसंग सम्बन्धी जैविकी विविधता संरक्षण सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा

- पशु अनुवांशिक श्रोत लगायत असल उत्पादन अभ्यास सम्बन्धित क्षेत्रमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संसथासंग समन्वय
- पशु उत्पादन तथा वजारीकरणमा पशु कल्याण सुनिश्चित गर्न आवश्यक कार्य
- असल पशुपालन अभ्यास सम्वन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयन
- घांसको विउको गुणस्तर सम्वन्धी राष्ट्रिय नीति मापदण्ड तर्जुमा, नियमन तथा प्रमाणिकरण

क. नश्ल सुधार तथा अनुवंशिक श्रोत व्यवस्थापन शाखा

- पशुपन्छी नश्ल सुधार सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा र गुणस्तर निर्धारण
- पशु अनुबांशिक श्रोत व्यवस्थापन, मापदण्ड, नियमन तयारी
- पशुपन्छी तथा मत्स्य सम्बन्धी जैविकी विविधता संरक्षण सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा
- न्युक्लियस हर्ड व्यवस्थापन
- असल उत्पादन अभ्यास सम्बन्धित क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थासँग समन्वय ,
- अन्तरप्रदेश पशु अनुवांशिक श्रोत केन्द्र स्थापना व्यवस्थापन
- उच्च प्रजनन् मानका पशुहरु उत्पादन छनौट आपूर्ति व्यवस्थापन
- तरल नाइट्रोजन, जमेको वीर्य तथा भ्रुणको गुणस्तर निर्धारण
- Semen Bank and Gene Bankसुदृढीकरण सम्वन्धी कार्यक्रमको समन्वय

ख. पशुपन्छीजन्य उत्पादन प्रवर्द्धन शाखा

- दुग्ध र दुग्ध पदार्थबाट बनेको वस्तुहरुको अध्ययन तथा विकास
- पशुजन्य उत्पादन छाला लगायत सम्बन्धी मापदण्ड तर्जुमा
- फुल पस्मिना कार्पेट लगायतका उत्पादन विकास र प्रवर्द्धन
- पशु उत्पादन तथा वजारीकरणमा पशु कल्याण सुनिश्चित गर्न आवश्यक कार्य गर्ने
- असल पशुपालन अभ्यास सम्वन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयन
- निर्यातयोग्य पशुजन्य उत्पादनको गुणस्तर स्तरीकरण
- पशुपन्छीजन्य पदार्थ र उत्पादन सामाग्रीको गुणस्तर विश्लेषण निर्धारण व्यवस्थापन र नियमन
- पशुपन्छी सम्बन्धी नविनतम प्रविधीहरुको पहिचान, छनौट तथा परीक्षण सम्बन्धमा समन्व्य तथा सहकार्य
- पशुपन्छी सम्बन्धी परम्परागत ज्ञान,सिप, अभ्यास, प्रविधिको राष्ट्रियस्तरमा अभिलेखीकरण तथा प्रबर्द्धन
- विश्वविद्यालय, तालिम प्रदायक संस्था तथा अन्य निकायहरुसंग प्रविधि विकास सम्बन्धी सहकार्य, तथा समन्वय

ग. **चरन तथा आहारा व्यवस्थापन शाखा**

- अन्तरदेशीय चरन खर्क उपभोग तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी समन्वय
- अन्तरप्रादेशिक चरन तथा खर्क सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण
- पशुपन्छी तथामाछाको दानसुक्ष्म पोषणतत्व तथा उत्पादन सामग्रीको राष्ट्रिय गुणस्तर निर्धारण
- घाँसेवालीको अनुवांशिक श्रोत संरक्षणको राष्ट्रिय रणनीति तर्जुमा
- घांसको विउको गुणस्तर सम्वन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुम नियीन तथा प्रमाणीकरण
- चरन विउ तथा कृषि वन प्रविधिको पहिचान, प्राथमिकरण तथा समन्वय

- घाँसेवाली तथा पशु आहारा सम्वन्धी परम्परागत ज्ञान,सिप, अभ्यास, प्रविधिको राष्ट्रियस्तरमा अभिलेखिकरण तथा प्रबर्द्धन

घ. **<u>मत्स्य विकास शाखा</u>**

- प्राकृतिक जलाशयहरु (पोखरी, नदीनाला, ताल तलैया एवं घोल तथा सिम) मा मत्स्य पालन सम्भाव्यता अध्ययन र सर्वेक्षण सम्बन्धी कानून, मापदण्ड र नियमन कार्य
- प्राकृतिक जलाशयमा जलीय जैविक विविधता कायम राख्दै प्राकृतिक उत्पादन वृद्धि गर्न आवश्यक कानून मापदण्ड र नियमन सम्बन्धी कार्य
- प्राकृतिक जलाशयबाट प्राप्त हुने माछा तथा जलीय जीवजन्य उत्पादनमा आश्रित समुदायको सामाजिकर आर्थिक पक्षको अध्ययन गरी रोजगारी व्यवस्थापन सम्बन्धी कानून, मापदण्ड र नियमन कार्य
- प्राकृतिक जलाशयहरुको संरक्षण एवं उपयोग सम्बन्धी कानून मापदण्ड र नियमन कार्य
- माछा तथा जलीय जीव पालन प्रवर्द्धन कानून मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- माछा तथा जलीय जीव पालनको नवीनतम प्रविधिहरुको मापदण्ड र विस्तार सम्वन्धी कार्य
- मत्स्य विज आपूर्ति, गुणस्तर, मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- माछा तथा जलीय जीवजन्य उत्पादनको पोष्टहार्भेष्ट तथा बजार सम्बन्धी मापदण्ड र नियमन कार्य

३. पशु स्वास्थ्य महाशाखा

जिम्मेवार अधिकारीः श्री विजयचन्द्र झा, सहसचिव

- पशु चिकित्सा सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण र व्यवस्थापन
- पशु चिकित्सा सेवाको गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन
- पशुपन्छी तथा पशु स्वास्थ्य सम्बन्धि प्रचलित ऐन, कानूनको कार्यान्वयन
- पशुपन्छीजन्य औषधि, जैविक पदार्थ, खाद्य राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण तथा गुण नियमन, जोखिम विश्लेषण तथा औषधी निगरानी (फर्माको भिजिलेन्स)
- महामारी तथा सीमा विहीन रोग नियन्त्रण, अन्वेषण, इपिडेमियोलोजी सम्बन्धि (वन्यजन्तु समेत) समन्वय तथा नीति, कानून निर्माण र नियमन
- पशु क्वारेन्टाईनसंग सम्बन्धित कार्यहरुमा आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य
- पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरु कार्यान्वयन
- पशु स्वास्थ्य सम्बन्धि प्रयोगशालाको सम्बन्द्धता र स्तरीकरण सम्वन्धी नीति र मापदण्ड
- भेटेरीनरी जनस्वास्थ्य, जुनोटिक रोग, एन्टिबायोटिक रेसिस्टेन्स, ड्रग रेजिड्यु लगायतका जनस्वास्थ्यका विषयमा एक स्वास्थ्य अवधारणा सम्वन्धी
- राष्ट्रिय भेटेरिनरी गुणस्तर, पशुपन्छीजन्य पदार्थको स्वच्छता, मापदण्ड, नियम, कानून, नीति तर्जुमा र अनुगमन
- पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा सम्बन्धी कानून, ऐन, नियम,निर्देशिका मापदण्ड तर्जुमा र व्यवस्थापन
- पशुस्वास्थ्यसँग सम्बन्धित प्रमाणीकरण सम्बन्धी कार्य गर्ने
- पशुपन्छीजन्य महामारी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन
- मासु तथा मासुजन्य पदार्थको राष्ट्रिय गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन
- पशु स्वास्थ्य संरक्षणका लागि आवश्यक दस्तावेज तर्जुमा र कार्यान्वयन

- राष्ट्रियस्तरमा असल भेटेरिनरी अभ्यास कार्यान्वयन
- पशु स्वास्थसँग सम्बन्धित क्षेत्रमा कार्यरत संघ,संस्थासँग समन्वय
- Emergingतथा Re-emerging diseasesनियन्त्रण सम्बन्धी रणनीति तयार तथा कार्यान्वयन
- पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी अनुसन्धान र विकास
- पशु कल्याण सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड समन्वय तर्जुमा र कार्यान्वयन
- पशु रोग तथा अवस्था सम्वन्धी राष्ट्रिय तथ्याक व्यवस्थापन तथा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रिपोर्टिंग
- मत्स्य स्वास्थ्य तथा माछाजन्य महामारी नियन्त्रण

क। पशु चिकित्सा तथा रोग नियन्त्रण समन्वय शाखा

- पशुपन्छी तथा पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रचलित ऐन ,कानूनको कार्यान्वयन ,निर्देशिका मापदण्ड तर्जुमा र व्यवस्थापन
- महामारी तथा सीमा विहीन रोग अन्वेषण तथा नियन्त्रण र पशु क्वारेन्टायन सम्वन्धी समन्ववय
- पशु रोग सम्बन्धी इपिडेमियोलोजीकल सर्भिलेन्स अध्ययन ,(वन्यजन्तु समेत)
- Emergingतथा Re-emerging diseasesनियन्त्रण सम्बन्धि रणनीति तयार तथा कार्यान्वयन
- पशु रोग सम्बन्धी राष्ट्रिय तथ्यांक अभिलेखीकरण तथा विश्लेषण
- पशु रोग सम्बन्धी रार्ष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रिपोर्टिंग
- महामारी तथा सीमाविहिन रोग नियन्त्रणका लागि Zoning and Compartmentalization
- पशु चिकित्सा सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण र व्यवस्थापन
- पशु सेवा सम्बन्धी प्रयोगशालाको सम्बद्धतामापदण्ड/स्तरीकरण सम्वन्धी नीति/
- पशु चिकित्सा सेवाको गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन
- विश्व पशु स्वास्थ्य संगठन लगायतका निकायसंग सहकार्य तथा समन्वय
- पशु स्वास्थ्य संरक्षणका लागि आवश्यक दस्तावेज तर्जुमा र कार्यान्वयन
- पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी अनुसन्धान र विकास

ख. भेटेरिनरी जनस्वास्थ्य एवं पशु कल्याण शाखा

- जुनोटिक रोग नियन्त्रणमा अन्य सरोकारवाला निकायसंग समन्वय
- पशु तथा पशुजन्य पदार्थमा ड्रग रेसिड्यु नियन्त्रण तथा नियमन
- भेटेरीनरी जनस्वास्थ्य ड्रग रेसिड्यु लगायतका ,एन्टिबायोटिक रेसिस्टेन्स ,विषयहरुमा राष्ट्रिय मापदण्ड नियमन नियन्त्रण
- एन्टिबायोटिक रेसिस्टेन्स, ड्रग रेसिड् युलगायतका विषयहरुमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रिपोर्टिङ
- एक स्वास्थ्य अवधारणाको राष्ट्रिय मापदण्ड तथा सूचक निर्धारण तथा आवश्यक समन्वय
- मासु तथा मासुजन्य पदार्थको राष्ट्रिय गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन
- भेटेरिनरी जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अनुसन्धान र विकास
- जुनोटिक रोग सम्बन्धी सर्भिलेन्सअध्ययन तथा समन्वय
- जनस्वास्थ्य संरक्षणका लागि आवश्यक दस्तावेज तर्जुमा र कार्यान्वयन

- पशु कल्याण सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड लगायत तर्जुमा र कार्यान्वयन

ग. पशुपन्छी औषधी व्यवस्थापन तथा नियमन शाखा

- पशुपन्छीजन्य औषधीको राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण
- जैविक पदार्थ लगायतको राष्ट्रिय मापदण्ड निर्धारण तथा गुण नियमन
- जोखिम विश्लेषण तथा औषधी निगरानी फर्माकोभिजिलेन्स)
- राष्ट्रिय भेटेरिनरी गुणस्तर निर्धारण
- पशुपन्छीजन्य पदार्थको स्वच्छता, मापदण्ड तर्जुमा र अनुगमनमा आवश्यक सहकार्य एवं समन्वय
- पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा सम्बन्धी कानून, ऐनमा सहकार्य र व्यवस्थापन
- भेटेरिनरी औषधि,जैविकीको आयात निर्यात सिफारिश माग आपूर्ति व्यवस्थापन
- राष्ट्रियस्तरमा असल भेटेरिनरी अभ्यास कार्यान्वयन
- भेटेरिनरी औषधीको गुणस्तर परीक्षणको मापदण्ड निर्धारण
- पशुपन्छीमा प्रयोग हुने खोपको गुणस्तर परीक्षणको मापदण्ड निर्धारण

४. <u>कृषि विकास महाशाखाको कार्य विवरण</u>

- रासायनिक तथा जैविक मल उत्पादन तथा आयात मापदण्ड, गुणस्तर निर्धारण तथा नियमन सम्वन्धी कार्य।
- स्वेदश भित्र वीउ, विजन आपूर्ति गुणस्तर र मापदण्ड सम्वन्धी कार्य
- आधुनिक कृषि औजार आपूर्ति प्रयोग, वितरण सम्वन्धी मापदण्ड तर्जुमा तथा विस्तारमा प्रदेशिक समन्वय सम्वन्धी कार्य
- कृषि सामग्री अनुदान नीति मापदण्ड तथा वितरणको समुचित व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य
- खाद्यान्न, नगदेवावाली, फलफूल तरकारी, रेशम वालीको प्रवर्द्धन सम्वन्धी केन्द्रीय कानून, मापदण्ड, नियमन सम्वन्धी कार्य
- उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धिका लागि कृषि समूह, सहकारी, निजी उद्यमीलाई प्रोत्साहन सम्वन्धी कार्य
- माटोको गुणस्त्तरीयता कायम गर्न माटो व्यवस्थापन सम्वन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड
- कृषि अनुसन्धान, शिक्षा र प्रसार सम्वन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड तर्जुमा समन्वय र विस्तार सम्वन्धी कार्य
- आधुनिक कृषि प्रविधिको प्रयोग, अवलम्वन परिमार्जन र समन्वय सम्वन्धी कार्य
- श्रोत केन्द्रहरुको संरक्षण, विकास र प्रवर्द्धन सम्वन्धी कार्य
- कृषक क्षमता विकास सम्वन्धी मापदण्ड सहयोग र समन्वय सम्वन्धी कार्य

क. <u>कृषि सामग्री व्यवस्थापन तथा प्रविधि शाखा</u>

- रासायनिक तथा जौविक मल उत्पादन तथा आयात प्रयोग सम्वन्धी मापदण्ड तर्जुमा गुणस्तर नियम सम्वन्धी कार्य
- वीउ विजन आपूर्ति, व्यवस्थापन,गुणस्तर र मापदण्ड सो को अनुगमन तथा नियमन सम्वन्धि कार्य
- कृषि औजार उत्पादन तथा प्रयोग सम्वन्धी मापदण्ड तर्जुमा तथा नयमन सम्वन्धी कार्य
- कृषि सामग्री आपूर्तिको प्रक्षेपण, विश्लेषण, अनुगमन र समन्वय सम्वन्धी कार्य
- कृषि सामग्रीमा प्रदान गरिने केन्द्रीय अनुदान सम्वन्धी कार्य

- मल आयात अनुमति तथा मल आयातकर्ताको अनुमति सम्वन्धी कार्य
- एकीकृत कृषि अनुसन्धान शिक्षा र प्रसारको व्यवस्था, मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- आधुनिक तथा नविनत्तम प्रविधिहरुको मापदण्ड, नियमन र विस्तार सम्वन्धी कार्य
- कृषि अनुसन्धान, शिक्षा र प्रसार कार्यमा संलग्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायवीच समन्वय कार्य

ख. कृषि उत्पादकत्व व्यवस्थापन शाखा

- खाद्यान्न, बाली विकास तथा प्रवर्द्धन र नियमन सम्वन्धी कार्य
- मह, च्याउ, रेशम बालीको विकास तथा प्रवर्द्धन र नियमन सम्वन्धी कार्य
- नगदे वाली औद्योगिक वालीको विकास तथा प्रवर्द्धन र नियमन सम्वन्धी कार्य
- तरकारी फलफूल वालीको विकास तथा प्रवर्द्धन र नियमन सम्वन्धी कार्य
- उत्पादन वृद्धिको लागि व्यवसायिक कृषक तथा कृषक समूह एवं सहकारीसंग समन्वय
- जमीन र श्रमको उत्पादकत्व बृद्धि सम्वन्धी कार्य

ग. कृषि विकास रणनीति समन्वय शाखा

- वाली संरक्षण प्रविधि सम्वन्धी कानून र मापदण्ड तर्जुमा गर्ने
- माटो व्यवस्थापन सम्वन्धी कानून र मापदण्ड तर्जुमा गर्ने
- कृषि प्रसार सेवाको गुणस्तर, मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- कृषि प्रसार सेवा प्रदायकको पहिचान, प्रवर्द्धन र नियमन सम्वन्धी कार्य
- कर सुविधा मार्फत कृषिमा नवप्रवर्तन प्रवर्द्धन सम्वन्धी कार्य
- भण्डारण, ढुवानी तथा सन्चालन, बजारीकरण सम्वन्धी केन्द्रीय मापदण्ड गुणस्तर निर्धारण र सेवामूलक कार्यहरुको नियमन

५. खाद्य सुरक्षा तथा खाद्य प्रविधि महाशाखा

जिम्मेवार अधिकारीः डा. हरि बहादुर के.सि., सहसचिव

- कृषि तथा कृषि जन्य जैविक विविधता र जैविक प्रविधि सम्वन्धी कानून, मापदण्ड तर्जुमा तथा नियमन सम्वन्धी कार्य
- खाद्य सुरक्षा र खाद्य सम्प्रभूताका लागि मापदण्ड तर्जुमा गरी सो को नियमन
- वनस्पति तथा प्राणीजन्य खाद्य पदार्थमा गुणस्तर कायम गर्न आवश्यक मापदण्ड, कानून तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
- विषादीको स्तरीकरण, सूचना संकलन वर्गीकरण र नियमन सम्वन्धी कार्य गर्ने
- कृषि तथा खाद्य सम्वन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रत्यायान, प्रमाणीकरण, प्रयोगशालाको विकास सम्वन्धी मापदण्ड तर्जुमा र निमयन सम्वन्धी
- खाद्य सुरक्षा विश्लेषण, अनुगमन तथा प्रक्षेपण सम्वन्धी कार्य
- प्राङ्गारिक कृषिलाइ प्रोत्साहन गर्ने मापदण्ड, कानून तर्जुमा र नियमन
- असल कृषि अभ्यास **(GAP)** र एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन (IPM) लाई प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कानून, मापदण्ड तर्जुमा तथा नियमन सम्वन्धी

क. <u>खाद्य तथा पोषण सुरक्षा शाखा</u>

- राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम तर्जुमा मापदण्ड कानून र नियमन सम्वन्धी कार्य
- लोपोन्मुख र स्थानीय एवं रैथाने बाली एवं कन्दमूल प्रवर्द्धन सम्वन्धी कार्य
- खाद्य सुरक्षा विश्लेषण, अनुगमन तथा प्रक्षेपण सम्वन्धी कार्य
- खाद्य सुरक्षा कायम गर्न आवश्यक कानून मापदण्ड तर्जुमा र नियमन
- खाद्यान्न जगेडा भण्डार व्यवस्थापनमा सम्वन्वय

<u>ख. खाद्य प्रविधि एव स्वच्छता शाखा</u>

- खाद्य प्रविधि सम्वन्धी अनुसन्धान र विकासमा समन्वय
- खाद्य वस्तु गुणस्तर मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- खाद्य प्रयोगशालाको मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य

<u>ग. कृषि जैविक विविधता तथा वातावरण शाखा</u>

- जैविक विविधता र जैविक प्रविधि सम्वन्धी कानुन मापदण्ड र नियमन
- प्राङ्गारिक कृषि सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन
- संरक्षण कृषि, स्रोत संरक्षण प्रविधि एवं असल कृषि अध्ययन सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन प्राङ्गारिक नेपाल कृषि GAP, IPM, IPNS दिगो भू-व्यवस्थापन जस्ता दिगो कृषि विकासका पद्धतिहरुको प्रवर्द्धन सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने ।
- कृषि वातावरण समिति र प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन र प्रशोधन प्रणाली राष्ट्रिय समन्वय समितिको बैठक सञ्चालन
- प्राङ्गारिक प्रमाणीकरण कार्यान्वयन कार्यविधि तथा मार्गदर्शन तयारी सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- कृषि पशु पन्छी तथा वातावरण सम्बन्धी EIA र IEE सम्वन्धी
- विषादी व्यवस्थापन र वातावरण सम्बन्धी आयोजना तथा अन्तराष्ट्रिय महासन्धि/अभिसन्धिहरुको कार्यान्वयन तथा समन्वयका लागि मन्त्रालयको सम्पर्क विन्दु (Focal Point) को रुपमा कार्य गर्ने ।
- कृषि एवं पशुपन्छी सम्वद्ध क्षेत्रहरुमा प्रयोग हुने सामानहरुको व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित कार्य ।
- Agriculture & Environment Journal र अन्य प्रकाशन सम्वन्धी
- कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन असर न्यूनीकरण तथा अनुकूलन कार्य सम्वन्धी कानून, मापदण्ड र नियमन
- जलवायु परिवर्तनका कृषि क्षेत्रमा असरबारे अध्ययन, अनुसन्धानको व्यवस्था
- कृषि वातावरण संरक्षण र सम्वर्द्ध सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन

६ <u>कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय प्रवर्द्धन महाशाखा</u>

जिम्मेवार अधिकारीः श्री सवनम शिवाकोटी, सहसचिव

- क्वारेन्टाइन सम्वन्धी कानून, मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहयोग र समन्वय सम्वन्धी कार्य
- कृषि सम्वन्धी अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रवर्द्धन सहजीकरण र समन्वय
- कृषि औद्योगीकरण प्रवर्द्धन अन्तर प्रादेशिक विकास र समन्वय
- कृषि तथा पशुपन्छी वीमा सम्वन्धी मापदण्ड, कानून तर्जुमा तथा सो को नियमन र समन्वय सम्वन्धी कार्य

- कृषि वीमा अनुदान व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य
- कृषि कर्जा सम्वन्धी कानून, मापदण्ड र नियमन विश्लेषण सम्वन्धी कार्य
- कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन सम्वन्धी कानून, मापदण्ड निर्धारण
- कृषि तथा पशुपन्छी बजार मापदण्ड निर्धारण, केन्द्रीय तथा प्रादेशिक बजार पूर्वाधारमा सहयोग
- कृषि उपज तथा पशुपंक्षीजन्य वस्तुहरुको मूल्य निर्धारण सम्वन्धी मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयन, सहजीकरण तथा समन्वय
- आधुनिक कृषि यान्त्रिकरण सम्वन्धी कानून, मापदण्ड तर्जुमा र नियमन
- कृषि, खाद्य एवं पशु सम्वन्धी प्रत्यायन प्रमाणीकरण, विकास र व्यवस्थापन सम्वन्धी कानून, मापदण्ड र नियमन कार्य
- क्षेत्रीय, अन्तर्राष्ट्रिय कृषि व्यापार सम्वन्धी कार्य
- साना सिचांइ विकास सम्वन्धी मापदण्ड र नियमन कार्य

क. <u>कृषि कर्जा, विमा तथा विपत व्यवस्थापन शाखा</u>

- कृषि कर्जा सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- कृषि कर्जा प्रवर्द्धन तथा विश्लेषण र समन्वय
- कृषि तथा पशुपन्छीको विमा सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- विपद पूर्व तयारी एवं व्यवस्थापन सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन
- राहत व्यवस्थापन सम्वन्धी मापदण्ड निर्धारण एवं परिचालन
- विषदी एवं राहत सम्वन्धी अनुगमन तथा समन्वय
- कृषि क्षेत्रमा सम्भावित विपदको आँकलन, न्यूनिकरण सम्वन्धी पूर्व तयारी सो को मापदण्ड, राहत व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्यमा प्रादेशिक समन्वय
- पशुपन्छीजन्य महामारी तथा प्रकोप लगायतका विपद व्यवस्थापन

ख.<u>कृषि व्यवसाय तथा बजार प्रवर्द्धन शाखा</u>

- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्वन्धी कानून, मापदण्ड निर्धारण र नियमन
- कृषि जन्य उद्योग प्रशोधनको अध्ययन विकास र विस्तार
- कृषि तथा पशु पन्छी बजार मापदण्ड निर्धारण र नियमन
- कृषि उपजहरुको मूल्य निर्धारण सम्वन्धी केन्द्रीय मापदण्ड, कानून र नियमन
- व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा सहुलियत मापदण्ड सहजीकरण र समन्वय
- पशुपन्छी जन्य उद्योग व्यवसायको मापदण्ड कानून र नियमन
- कृषि तथा पशु पन्छीजन्य उत्पादनको संकलन प्रवर्द्धन, भण्डारण नियमन मापदण्ड र कानून
- कृषि बजारको अन्तरप्रादेशिक समन्वय

ग. <u>कृषि भौगोलिक सूचना प्रविधि शाखा</u>

- मन्त्रालयको website development, update, management and computer system administration, network management and Software development लगायतको कार्य गर्ने

- कृषि योजना तर्जुमाको लागि संघ, प्रदेश, जिल्ला, नगरपालिका, गाउँपालिका र स्तानीयस्तरको प्राकृतिक श्रोत सम्वन्धी Digital Map तयार तथा उपलब्ध गराउने ।
- आवधिक योजना तथा कृषि नीतिले परिलक्षित गरे बमोजिमका उच्च मूल्य (High Value) का वाली विशेषको पकेट क्षेत्रको पहिचान गरी सबै खालका कृषि योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा कार्यमा सघाउ पुर्याउने ।
- कृषिसंग सम्वन्धित Spatial / Non Spatialतथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने तथा उक्त कार्यमा सरकारी एवं गैर सरकारी संस्थाहरुसंग समन्वय गर्ने ।
- कृषि भौगोलिक सूचना प्रणाली सम्वन्धी तालिम, गोष्ठि तथा सेमिनार संचालन गर्ने र यस प्रणालीलाई समयसापेक्ष विकास गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- दैवी प्रकोप तथा अन्य वातावरणीय प्रकोपबाट भएका क्षति, नोक्शान, रिमोट सेन्सिंग (Remote Sensing)/Global Positioning Systemको माध्यमबाट तथ्यांक संकलन, प्रशोधन गरी अद्यावधिक गर्ने ।
- विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरुबाट प्राप्त कृषिसंग सम्वन्धित प्रविधि, अनुसन्धान तथा अन्य जानकारीहरुलाई भू-सूचना प्रणालीको माध्यमबाट प्रवाह गर्ने ।

घ। <u>कृषि यान्त्रीकरण तथा साना सिचाइ शाखा</u>

- कृषि यान्त्रिकरण सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन सम्वन्धी र विकास सम्वन्धी कानून मापदण्ड र नियमन सम्वन्धी कार्य
- कृषि यान्त्रीकरण सम्वन्धी प्रादेशिक समन्वय
- साना कृषि सिचाइ सम्वन्धी मापदण्ड, कानून तर्जुमा तथा नियमन सम्वन्धी कार्य

ङ.क्वारेन्टाइन समन्वय शाखा

- पशु, खाद्य तथा प्लान्ट क्वारेन्टाइन सम्वन्धी मापदण्ड निर्धारण निमयन तथा समन्वय
- सिमा क्षेत्रमा पशु, खाद्य तथा कृषि सम्वन्धी क्वारेन्टाइन कार्यमा समन्वय गर्ने
- पशुपन्छी खाद्य तथा कृषि सम्वन्धी क्वारेन्टाइन प्रकृया सामान्जस्यता गरी आयात प्रकृया व्यवस्थापनमा समन्वय
- क्वारेन्टाइन सम्वन्धी अन्तरप्रादेशिक स्तरमा समेत क्षमता अभिवृद्धि तथा समन्वय।

७. <u>योजना तथा विकास सहायता समन्वय महाशाखा</u>

जिम्मेवार अधिकारीः डा. राजेन्द्र प्रसाद मिश्र, सहसचिव

- मन्त्रालयको संघीय बार्षिक कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा एवं समन्वय गर्ने
- मन्त्रालय अन्तर्गत जनशक्तिको वस्तुस्थिति अद्यावधिक तथा क्षमता विकासका सम्वन्धी मापदण्ड अध्ययन अनुसन्धान र कार्यान्वयन ।
- मन्त्रालय र अन्तर्गत निकायको कार्यक्रम संशोधन, रकमान्तर तथा थप निकासा सम्वन्धी ।
- मन्त्रालय अन्तरगत निकायको निक्षेपण सम्बन्धी कार्य गर्ने र अन्तरनिकाय समन्वय ।
- केन्द्रीय आयोजना/कार्यक्रमहरुको संभाब्यता प्रक्षेपण अध्ययन, विश्लेषण समन्वय ।

- परिषद, बोर्ड, संस्थान, कम्पनी, समितिको वार्षिक कार्यक्रम/बजेट तर्जुमा र समन्वय सम्बन्धी कार्य ।
- बैदेशिक सहयोगमा संचालन हुने आयोजनाहरुको कार्यक्रम/बजेट तर्जुमा, कार्यक्रम संशोधन, रकमान्तर, नर्मस तयारी सम्बन्धी कार्य र समन्वय ।
- मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारीको जनशक्ति विकासका लागि नीतिगत व्यवस्था ।
- मन्त्रालयसंग सम्वन्धी नीति तथा आवधिक योजनाहरुको तर्जुमा, विश्लेषण तथा परिमार्जन गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समन्वय ।
- मन्त्रालयसंग सम्वन्धी आयोजनाहरुको प्रस्ताव तयारी गरी विकास साझेदार तथा बैदेशिक दातृ संस्थाहरुसँग कार्यगत समन्वय ।
- कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयन गर्न आवश्यक नीतिगत व्यवस्था सम्वन्धी
- लैङ्गिकमूलप्रवाहीकरण र समावेशीकरणका सिद्धान्तलाई मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकाय र आयोजनाहरुबाट सञ्चालन हुने कृषि कार्यक्रमहरुमा संस्थागत गरी सोको लेखाजोखा ।
- लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशिकरण सम्बन्धी सम्पर्क विन्दुको कार्य ।
- मन्त्रालय र अन्तर्गतका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु र वैदेशिक सहायतामा संचालित आयोजनाहरुको कार्यक्रम संचालन तहदेखि नीतिगत तहसम्म समीक्षा अनुगमन एवं मूल्यांकन ।
- नियमित रुपमा (मासिक, द्वैमासिक, चौमासिक र बार्षिक) कार्य प्रगति स्थितिको समीक्षा र पृष्ठपोषण ।
- कार्यक्रम तथा आयोजना सम्बन्धमा समय समयमा प्राप्त निर्देशनहरुको कार्यान्वयन र अन्तरनिकाय समन्वय गर्ने, गराउने ।
- नीति कार्यान्वयनको अनुगमन तथा विश्लेषण
- तथ्यांक संकलन विश्लेषण एवं सूचना प्रवाह सम्वन्धी कार्य ।
- कृषि बजार, बालीनाली तथा पशुपंक्षी स्थिति निरीक्षण तथा द्वैमासिक प्रतिवेदनलगायत अन्य प्रकाशन सम्वन्धी कार्य ।

क। **<u>नीति समन्वय शाखा</u>**

- मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरुको नीतिको आवश्यकताको पहिचान, विश्लेषण तथा तर्जुमा समन्वय
- मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरुको नीति कार्यान्वयनको अवस्था सहजीकरण
- मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरुको नीति अनुगमन र मूल्याकन तथा पृष्ठपोषण
- अन्य मन्त्रालय तथा केन्द्रीय निकायहरुवीच नीतिगत विषयमा समन्वय
- नीजि तथा गैर सरकारी क्षेत्र वीच समन्वय

ख. **<u>वजेट तथा कार्यक्रम शाखा</u>**

- संघिय कार्यक्रम तथा वजेट तर्जुमा मार्गदर्शन तथा वजेट सिलिङ्ग सम्वन्धी कार्य
- मन्त्रालयको कार्यक्रम तथा बजेट कम्पाइल तथा स्वीकृतीको व्यवस्था सम्वन्धी कार्य
- नतिजामूलक बजेट तर्जुमाको नीतिगत तथा सँस्थागत व्यवस्था सम्वन्धी कार्य
- कार्यक्रम तथा बजेट कार्यान्वयन सहजीकरण र समन्वय

ग. विकास सहायता समन्वय शाखा

- अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको मापदण्ड (प्रदेशलाई समेत लागू हुने गरी) तयारी र कार्यान्वयनको व्यवस्था
- अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको क्षेत्र तथा आयोजना पहिचान
- सहयोग परिचालन सहजीकरण
- प्रोजेक्ट बैंक तयारी

घ. मानव संशाधन, लैङ्गिक विकास तथा समावेशी शाखा

- जनशक्ति विकास नीति, मापदण्ड
- बैदेशिक तालिम तथा अध्ययन भ्रमणको नीति, मापदण्ड र व्यवस्था
- लैंगिक मूलप्रवाहीकरण नीति, कार्यक्रम, मापदण्ड
- कार्यक्रम समन्वय र सहजीकरण
- लैंगिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयनको व्यवस्था
- समावेशी नीति, कार्यक्रम, मापदण्ड

ङ अनुगन तथा मूल्याङन शाखा

- कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नीति, मापदण्ड र प्रक्रिया
- संघिय आयोजना तथा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांँकन
- आवधिक प्रगति समिक्षा र प्रतिवेदन
- संघिय संसद सम्वन्धी कार्य गर्ने

च. **तथ्याङ्क तथा विश्लेषण शाखा**

- कृषि बजार, बालीनाली तथ्यांक संकलन बिधिको बिकासका लागिनिर्देशिका तयारी तथा परिमार्जन, तालिम आदि सन्चालन गर्ने
- कृषि बजार, बालीनाली तथा पशुपंक्षी स्थिति निरीक्षण तथा द्वैमासिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्ने ।
- अर्धबार्षिक, बार्षिक कृषि तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, अनुगमन, अनुमान तथा प्रकाशन गर्ने ।
- बार्षिक रुपमा Statistical Information on Nepalese Agricultureपुस्तकको लागि तथ्यांक संकलन, अनुगमन, प्रशोधन र प्रकाशन गर्ने ।
- कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथ्याक सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरुको समन्वय गरी सम्पर्क विन्दुको रुपमा कार्य गर्ने।
- राष्ट्रिय महत्वको तथ्यांँक तथा सूचना संकलन तथा अद्यावधिक गरी आवधिक रुपमा प्रकाशन ।

४. मन्त्रालय अन्तर्गतका विभाग, केन्द्रीय निकाय, आयोग, परिषद्, बोर्ड, समिति तथा संस्थानहरुको विवरणः

केन्द्रीय निकाय

बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर ।

कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर ।

राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष, सिंहदरवारप्लाजा, काठमाण्डौ ।

विभागहरु

कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर ।

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग, बवरमहल, काठमाण्डौ ।

आयोज

राष्ट्रिय किसान आयोग, काठमाण्डौ।

परिषद्

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, सिंहदरवार प्लाजा, काठमाण्डौ ।

वोर्ड

राष्ट्रिय चिया तथा कफी विकास वोर्ड, नयाँ वानेश्वर, काठमाण्डौ ।

कम्पनी

कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड, टेकू, काठमाण्डौ ।

राष्ट्रिय बीउ विजन कम्पनी लि., टेकु, काठमाण्डौ ।

समिति

कपास विकास समिति, खजुरा, बांके ।

कालीमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समिति, कालीमाटी, काठमाण्डौ ।

चन्द्रडाँगी बीउ बिजन तथा दुग्ध उत्पादन विकास समिति, झापा।

नेपाल उखु तथा चिनी विकास समिति, बारा ।

५. कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको संगठन संरचना

जम्मा कर्मचारी संख्या = १५६ जना

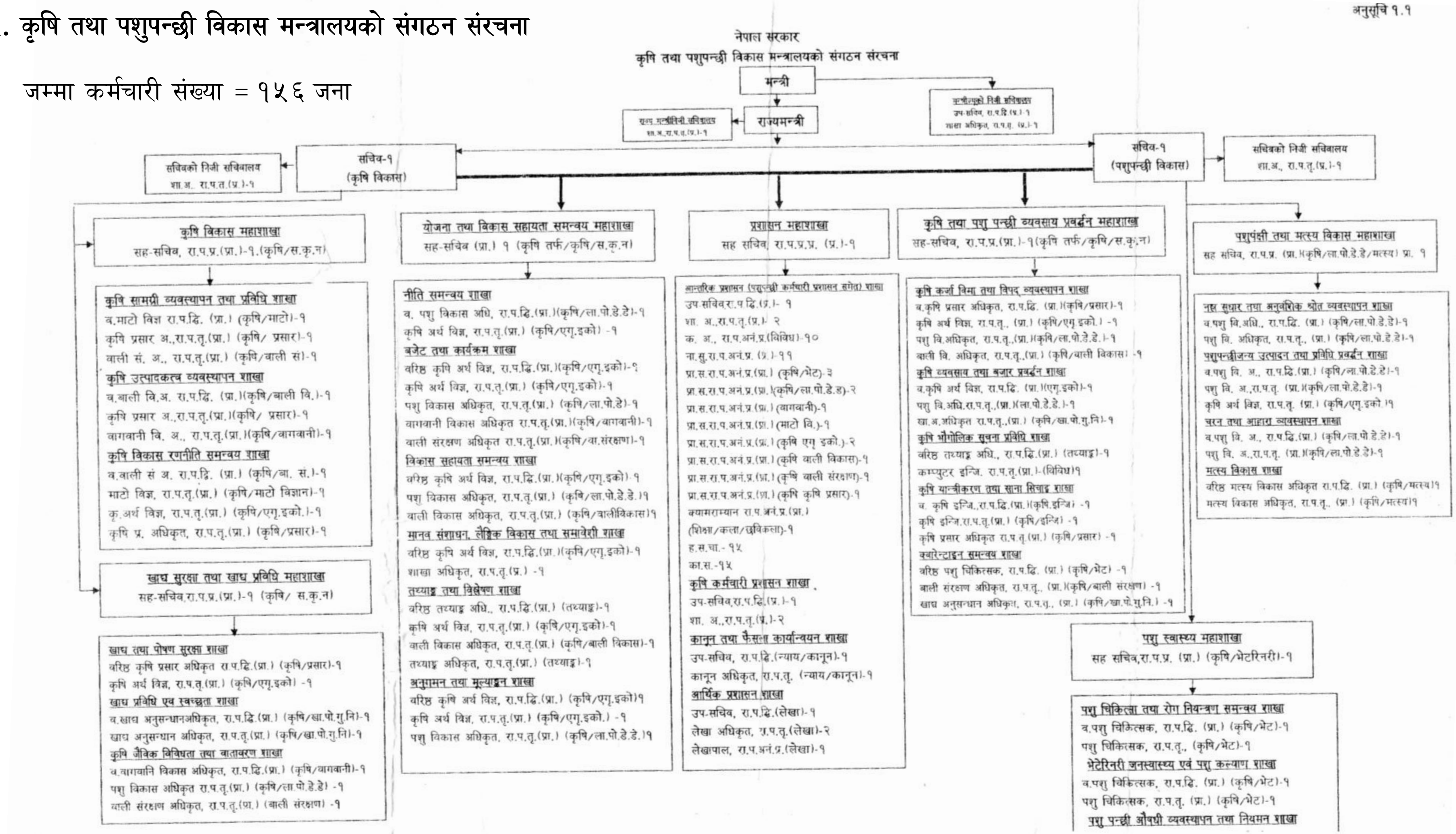

(घ) सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधि

यस मन्त्रालयबाट प्रदान गरिने सेवाको विवरण, लाग्ने दस्तुर तथा अवधिका बारे माथि बुँदा नं. (घ) मा उल्लेख गरिएकै छ । यस मन्त्रालय अन्तर्गतका गैरकर राजश्वका दरहरू निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

१) मत्स्य विकास सेवा शुल्क :

सि.नं.	शिर्षक नं.	विवरण	दर (रू)	कैफियत
१.	१.१.०७.३०	**खाद्य कृषि क्षेत्रको आय**		
		(क) मत्स्य बीज		
		(१) फ्राई		
		• कमन कार्प / गोटा	०।२५	
		• चाइनिज कार्प / गोटा	०।२५	
		• मेजर कार्प / गोटा	०।२५	
		• सौन्दर्य माछा / गोटा	२।५०	
		(२) फिङ्गरलिङ्ग (२-३ इन्च)		
		• कमन कार्प / गोटा	०।७५	
		• चाइनिज कार्प / गोटा	०।७५	
		• स्थानीय मेजर कार्प / गोटा	०।७५	

		(३) फिङ्गरलिङ्ग (३ इन्च भन्दा बढी)		
		• कमन कार्प / गोटा	१।५०	
		• चाइनिज कार्प / गोटा	१।५०	
		• स्थानीय मेजर कार्प / गोटा	१।५०	
		(४) ह्याचलिङ्ग		
		• चाइनिज कार्प / लाख	२५००।-	
		• भाकुर / लाख	२५००।-	
		• रहु, नैनी / लाख	२०००।-	
		(ख) खाने माछा★/ के.जी. औषत मूल्य (कमन/ग्रास कार्प/भाकुर/सिल्भर/बिगहेड/रहु/नैनी/टिलापिया)	न्यूनतम १५०।-	

★**द्रष्टव्य :** खाने माछाको मूल्य जात र स्थान अनुसार फरक पर्ने भएकोले प्रस्तावित न्यूनतम दरमा नघट्ने गरी स्थानीय जिल्ला दररेटसमितिको निर्णय अनुसार कार्यान्वयन हुने ।

२) माटो तथा मलखाद परीक्षण सेवा शुल्क :

सि.नं	शिर्षक. नं.	विवरण	दर (रू)	कैफियत
१.	१.१.०७.३०	**खाद्य कृषि क्षेत्रको आय**		
		(क) माटो विश्लेषण		
		• प्राङ्गारिक पदार्थ विश्लेषण	१००।-	रसायन तथा अन्य विश्लेषण सामग्रीमा भएको मूल्य वृद्धिको अनुपातमा नयाँ दररेट निर्धारण गरिएको ।
		• माटोको पि.एच.विश्लेषण	१०।-	
		• टेक्स्चर विश्लेषण	३०।-	
		• नाइट्रोजन विश्लेषण	८०।-	
		• विरूवाले प्राप्त गर्ने फोस्फरस विश्लेषण	१००।-	
		• विरूवाले प्राप्त गर्ने पोटासियम विश्लेषण	८०।-	
		• सूक्ष्मतत्व विश्लेषण : बोरोन, मोलिब्डेनम (प्रति तत्व)	४००।-	
		• जिन्क, आइरन, कपर, म्याङ्गनिज (प्रति तत्व)	२५०।-	
		(ख) रासायनिक मल विश्लेषण		
		• कुल नाइट्रोजन विश्लेषण	३००।-	रसायन तथा अन्य विश्लेषण सामग्रीमा भएको मूल्य वृद्धिको अनुपातमा नयाँ दररेट निर्धारण गरिएको ।
		• नाइट्रेट नाइट्रोजन विश्लेषण	३००।-	
		• एमोनिकल नाइट्रोजन विश्लेषण	१५०।-	
		• कुल फोस्फरस विश्लेषण	५००।-	
		• फ्रयाक्सनल फोस्फरस (पानीमा घुलनशील, साइट्रीक एसिडमा घुलनशील, साइट्रीक एसिड अघुलनशील फस्फोरस विश्लेषण)	१२००।-	

सि.नं	शिर्षक. नं.	विवरण	दर (रू)	कैफियत
		• पोटास (STPB तरिका)	६५०।-	
		• पोटास (फ्लेम फोटोमिटर तरिका)	४००।-	
		(ग) प्राङ्गारिक मल विश्लेषण		
		• कुल नाइट्रोजन विश्लेषण	४५०।-	नयाँ दररेट निर्धारण गर्न आवश्यक भएको ।
		• कुल फोस्फरस विश्लेषण	५००।-	
		• पोटास (फ्लेम फोटोमिटर तरिका)	४००।-	
		• चिस्यान विश्लेषण	२०।-	
		• प्राङ्गारिक कार्वन विश्लेषण	१२०।-	
		• पि.एच. विश्लेषण	१२।-	

****द्रष्टव्य :**

क. कृषक आफैंले ल्याएको वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालय/ कृषि विभाग अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरू वा अन्य सरकारी कार्यालय वा सरकारी स्वामित्वमा रहेका संस्थानहरूबाट आएका नमूना विश्लेषण शुल्कमा ७५% छुट दिने ।

ख. अध्ययन अनुसन्धान कार्यकालागि विद्यार्थी वा विश्वविद्यालयका सम्बन्धित अध्येताले अध्ययन केन्द्र वा विश्वविद्यालयको सम्बन्धित विभागको सिफारिस पत्र पेश गरेमा नमूना विश्लेषण शुल्कमा ५०% छुट दिने ।

३) बीउ विजन परीक्षण तथा सेवा शुल्क :

सि.नं.	शिर्षक नं.	विवरण	दर (रू)	कैफियत
१	१.१.७.३०	**खाद्य कृषि क्षेत्रको आय**		
		• उमारशक्ति परीक्षण	२२९।-	
		• शुद्धता परीक्षण	१७४ ।-	
		• चिस्यान परीक्षण	१५४ ।-	
		• टेट्राजोलियम टेस्ट	२८९।-	
		• भिगर परीक्षण	२३२।-	
		• बीउको स्वास्थ्य परीक्षण	३५१।-	
		• जातीय शुद्धता परीक्षण क)बायोकेमिकल्स टेस्ट ख) ग्रो आउट टेस्ट ग) इलेक्टोफोरेसिस	- - -	यी परीक्षणहरू प्रयोगशालामा प्रचलनमा नरहेकाले हटाउने ।
		• १००० दाना तौल	११०।-	
		• बीउ नमूना लिए वापत शुल्क	२१४ प्रति नमुना	
		• खेत निरीक्षण	३२० प्रति हे.	
		• बीउ प्रमाणीकरण	१०० प्रति मे. टन	

४) **फलफूल विरूवाको मूल्य :** (मिति २०७६/०६/०६ बाट लागू हुने गरी)

(क) विभिन्न फलफूलको कलमी विरूवाः

सि.नं.	शिर्षक नं.	फलफूलको नाम	उमेर (वर्ष)	उचाई (फिट)	दर (रू)
१	१.१.७.३०	स्याउ	२	२-३	७०।-
२		नासपाती	१-२	२-३	७०।-
३		आरू	१-२	१.५-३	५०।-
४		आरूवखडा	१-२	१.५-३	५०।-
५		स्वीट चेरी	१-२	१.५-३	१००।-
६		खुर्पानी	१-२	१.५-२.५	५०।-
७		कागजीवदाम	१-२	१-२	६०।-
८		हलुवावेद	१-२	१.५-२.५	६०।-
९		कटुस	१-२	१-२	१००।-
१०		ओखर (दाँते)	१-२	१-२	१००।-
११		पिकानट (चुचे ओखर)	१-२	१-२	१००।-
१२		लप्सी	१-२	२-४	७५।-
१३		फ्लावरिङ्ग पिच	१-२	१.५-३	५०।-
१४		कीवि	१-२	१-२	१००।-
१५		सुन्तला	१-२	१.५-२.५	४५।-
१६		जुनार	१-२	१.५-२.५	४५।-
१७		कागती	१-२	१	४५।-
१८		निबुवा	१-२	१-२	४५।-
१९		भोगटे	१-२	१-२	४५।-

सि.नं.	शिर्षक नं.	फलफूलको नाम	उमेर (वर्ष)	उचाई (फिट)	दर (रू)
२०		चाक्सी	१-२	१-२	४५।-
२१		बिमिरो	१-२	१-२	४५।-
२२		किन्नो	१-२	१.५-२.५	४५।-
२३		मुन्तला	१-२	०.७५-१.५	७५।-
२४		आँप (अविहायात)	१-२	१.५-३	१००।-
२५		आँप (अम्रपाली र मल्लिका)	१-२	१.५-३	१००।-
२६		आँप (अन्य जात)	१-२	१.५-३	७५।-
२७		लिचि	१-२	१-२	७५।-
२८		केरा (तन्तु प्रजनन)	१	१-२	३५।-
२९		अम्बा	१-२	१.५-२.५	५०।-
३०		ऋमला	१-२	१-२	५०।-
३१		एभोकाडो	१-२	१.५-३	१००।-
३२		सपोटा	१-२	२	५०।-
३३		लौकाट	१-२	१-२	१००।-
३४		जैतुन	१-२	१-२	१००।-
३५		फीजुवा	१-२	१-२	८०।-

(ख) विभिन्न फलफूलको बिजु विरूवाः

सि.नं.	शिर्षक नं.	फलफूलको नाम	उमेर (वर्ष)	उचाई (फिट)	दर (रू)
१	१.१.७.३०	ओखर (दाँते)	१-३	१-२	४०।-

२		पिकानट (चुचे ओखर)	१-२	१-२.५	४०।-
सि.नं.	**शिर्षक नं.**	**फलफूलको नाम**	**उमेर (वर्ष)**	**उचाई (फिट)**	**दर (रू)**
३		कागजीवदाम	१-२	१.५-२.५	३५।-
४		कटुस	२	१.५-२.५	४०।-
६		सुन्तला	१-२	१.५-२.५	२५।-
७		कागती	१-२	१-१.५	२५।-
८		निबुवा	१-२	१-२	२५।-
९		चाक्सी	१-२	१-२	२५।-
१०		रूखकटहर	१	१-२	३०।-
११		अम्बा	१-२	१-२	२५।-
१२		ऋमला	१-२	१-२	३०।-
१४		सरीफा	१-२	१-२	२५।-
१५		एभोकाडो	१-२	१-२	५०।-
१६		बयर	१-२	१-२	२५।-
१७		बेल	१-२	१-२	५०।-
१८		जैतुन	१-२	१-२	२०।-
१९		काजु	१-२	१.५-२.५	५०।-
२०		सुपारी	१-२	१-२	५०।-
२१		मेवा	३ महिना	१-२	३५।-
२३		कफी	८ महिना	१-२	२५।-
२५		मेकाडिमियानट	१-२	१-२	५०।-
२६		नरिवल	१-२	१-२	१५०।-

(ग) विभिन्न फलफूलको कटिङ (जरावाल) बिरूवा:

सि.नं.	शिर्षक नं.	फलफूलको नाम	उमेर (वर्ष)	उचाई (फिट)	दर (रू)
१	१.१.७.३०	अनार	१	१.५-२.५	७५।-
२		अंगुर	१	१.५-२.५	३५।-
३		अंजिर	१	१.५-२.५	५०।-
४		हेजलनट	१-२	१.५-२.५	५०।-
५		जैतुन	१-२	१-२	५०।-
६		भुइँ ऐँसेलु(स्ट्रवेरी) रनर पोली ब्याग	३-६ महिना	१	२५।-
७		भुइँकटहर	४ महिना	०.७५-१.५	२५।-
८		केरा (सकर्स)	३-६ महिना	१-२	२५।-

(घ) स्क्रिन घर (Screen House)भित्र उत्पादित प्रमाणीकरण गरेको सुन्तलाजात फलफूलको कलमी बिरूवा:

सि.नं.	शिर्षक नं.	फलफूलको नाम	उमेर (वर्ष)	उचाई (फिट)	दर (रू.)
१	१.१.७.३०	सुन्तला	१.५-२.५	१.५-२.५	१५०।-
२		जुनार	१.५-२.५	१.५-२.५	१५०।-

(ङ) **विभिन्न फलफूलको रूटस्टक बिरूवाः**

सि.नं.	शिर्षक नं.	फलफूलको नाम	उमेर (वर्ष)	उचाई (फिट)	दर (रू)
१	१.१.७.३०	स्याउ	१-२	१-२	२५।-
२		ईडी मयल	१-२	१-२	२५।-
३		क्रेब एप्पल	१-२	१-१.५	२५।-
४		कीवि	१-२	१-२	२५।-
५		जैतुन	१-२	१-१.५	२५।-
६		आरू (स्थानीय)	१-२	१-१.५	२५।-
७		चेरी	१-२	१.५-३	२५।-
८		हलुवावेद	१-२	१-२	२५।-
९		हाडे ओखर	१-२	१-२	२५।-
१०		लप्सी	१-२	१.५-२.५	२५।-
११		आँप	१-२	१-२	१५।-
१२		तिनपाते सुन्तला	१-२	१-१.५	२५।-
१३		सिट्रेन्ज	१-२	१-१.५	२५।-
१४		ज्यामिर	१-२	१-१.५	१०।-

६) तालिम तथा प्रसारका भौतिक सामग्रीको सेवा शुल्क :

क.सं.	शिर्षक नं.	विवरण		दर (रू)
१	१.१.०७.३०	सरकारी क्षेत्रको अन्य आय		
		(क)	तालिम कक्ष प्रति दिन	
			(अ) कृषि विकास मंत्रालय अन्तर्गत बाहेक अन्य सरकारी निकाय	१०००।-
			(आ) गैह्र सरकारी	२०००।-
		(ख)	सभा कक्ष प्रति दिन	
			(अ) कृषि विकास मंत्रालय अन्तर्गत बाहेक अन्य सरकारी निकाय	१५००।-
			(आ) गैह्र सरकारी	३०००।-
		(ग)	क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रहरूको आवास प्रति दिन	
			(अ) कृषि विकास मंत्रालय अन्तर्गत बाहेक अन्य सरकारी निकाय	५०।-
क.सं.	**शिर्षक नं.**	**विवरण**	**क.सं.**	
			(आ) गैह्र सरकारी	१००।-
		(घ)	कृषि तालिम निर्देशनालयको आवास प्रति दिन	
			(अ) तालिमी	५०।-
			(आ) अन्य सबै निकायका अधिकृत/कर्मचारी	१०० ।-
		(ङ)	ओभरहेड प्राजेक्टर प्रति दिन	
			(अ) कृषि विकास मंत्रालय अन्तर्गत बाहेक अन्य सरकारी निकाय	५००।-
			(आ) गैह्र सरकारी	१०००।-
		(च)	मल्टिमिडिया प्रति दिन	
			(अ) कृषि विकास मंत्रालय अन्तर्गत बाहेक अन्य सरकारी निकाय	१००० ।-
			(आ) गैह्र सरकारी	२५००।-

		(छ)	मिनिवस प्रति दिन ईन्धन र चालकको दै.भ्र.भत्ता सम्बन्धित निकायले बेहोर्ने	
			(अ) कृषि विकास मंत्रालय अन्तर्गत बाहेक अन्य सरकारी निकाय	३०००।-
			(आ) गैह्र सरकारी	४०००।-

७) खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण सम्बन्धी सेवाका क्षेत्रहरू तथा सेवा शुल्क :

सि.नं.	शिर्षक नं.	विवरण	दर
१	१.१.०७.३०	खाद्य कृषि क्षेत्रको आय (विश्लेषण दस्तुर)	
		Melamine test	१०००।-
		Methanol test	१०००।-
		Formalin test	१०००।-
		Hydroxy-methyl furfural (HMF)	१०००।-
		Antibiotic/Veterinary drug Residue (per residue)	५००।-
		Heavy metal per parameter	५००।-
		Verification of Lactometer	५००।-
		Water Activity	५००।-
		Ethanol	५००।-

(ङ) निर्णय गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी,

यस मन्त्रालयबाट निर्णय गर्दा "सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५" लाई परिपालन गर्ने गरिएको छ । माननीय मन्त्रीज्यू र मन्त्रालयका सचिवस्तरबाट हुने निर्णय टिप्पणी प्रक्रिया अवलम्वन गर्ने गरिएको छ । सह-सचिबज्यूहरुलाई अधिकार प्रत्यायोजन भएबमोजिम महाशाखा प्रमुख र शाखा प्रमुखहरूबाट निर्णय हुने गरिएको छ । विषयवस्तु अनुसार कतिपय निर्णय पत्रमा नै तोकआदेश गरी गर्ने गरिएको छ। नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद निर्णयका लागि पठाउनु पर्ने तोकिएका विषयहरू सचिबस्तर र माननीय मन्त्रीस्तरबाट स्वीकृति भएपश्चात प्रस्ताव गरी पठाउने गरिन्छ ।

(च) निर्णय उपर उजुरी सुन्ने अधिकारी

यस मन्त्रालयबाट गरिएका निर्णयउपर उजुरी गर्नु परेमा निर्णय गर्ने अधिकारीभन्दा एक तह माथिका अधिकारी समक्ष उजुरी गर्नुपर्नेछ । प्रचलित कानुनले नै तोकेका विषयमा सोही बमोजिम नै हुनेछ।

(छ) सूचना अधिकारी र प्रमुखको नाम र पद

प्रमुखको नाम र पद : श्री प्रकाश माथेमा, सचिव (पशुपन्छी तर्फ)
श्री राजेन्द्र प्रसाद भारी (कृषि तर्फ)
सम्पर्क नं. ०१-४२११८०८
सूचना अधिकारी :डा. प्रदीपचन्द्र भट्टराई, वरिष्ठ पशु विकास अधिकृत
सम्पर्क नं. ०१-४२११६६५
ईमेल : pcbh234@gmail.com

(ज) ऐन, नियम, विनियम वा निर्देशिकाको सूची

कृषि विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र रही कार्यसम्पादन गर्नुपर्ने प्रचलित नीति (ऐन, नियमावली, आदेश, निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन एवं अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौताहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् :-

(१) ऐनहरू

(१) जलचर ऐन, २०१७

(२) खाद्य ऐन, २०२३

(३) दाना पदार्थ ऐन, २०३३

(४) बीउ विजन ऐन, २०४५

(५) जीवनाशक विषादि ऐन, २०४८

(६) नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् ऐन, २०४८

(७) राष्ट्रिय चिया तथा कफी विकास बोर्ड ऐन, २०४९

(८) बिरूवा संरक्षण ऐन, २०६४

(९) कृषि तथा पशुधन बीमा लेख, २०६९

(२) नियमावलीहरू

(१) दाना पदार्थ नियमावली, २०४१

(२) जीवनाशक विषादि नियमावली, २०५०

(३) खाद्य नियमावली, २०५७

(४) बीउ विजन नियमावली, २०६९

(३) आदेशहरू

(१) कपास विकास समिति (गठन) आदेश, २०३७

(२) चन्द्रडाँगी बीउ विजन तथा दुग्ध विकास समिति (गठन) आदेश, २०५२

(३) रासायनिक मल (नियन्त्रण), आदेश, २०५५

(४) कालिमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समिति (गठन) (तेश्रो संशोधन) आदेश, २०६३

(४) नीतिहरू

(१) दीर्घकालीन कृषि योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नेसम्बन्धी नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था, २०५०

(२) राष्ट्रिय बीउ विजन नीति, २०५६

(३) राष्ट्रिय चिया नीति, २०५७

(४) राष्ट्रिय मल नीति, २०५८

(५) राष्ट्रिय कफी नीति, २०६०

(६) सिंचाई नीति, २०६०

(७) राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१

(८) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति, २०६३

(९) कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३

(१०) खर्क नीति, २०६८ (Rengeland Policy, 2012)

(११) पुष्प प्रवर्द्धन नीति, २०६९

(१२) कृषि यान्त्रिकरण नीति, २०७०

(१३) वाणिज्य नीति, २०६५

(१४) जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७

(१५) औद्योगिक नीति, २०६७

(१६) आपूर्ति नीति, २०६९

(१७) विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०६१

(१८) जैविक प्रविधि नीति, २०६३

(१९) कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१

(२०) कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३

(२१) वन नीति, २०७१

(२२) राष्ट्रिय खाद्य स्वच्छता नीति, २०७५

(२३) कृषिवन नीति, २०७६

(झ) आम्दानी, खर्च तथा आर्थिक कारोवार सम्बन्धी अध्यावधिक विवरण (चैत्र महिना सम्मको)

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

बजेट शीर्षकगत खुद बजेट तथा खर्च

महिना सम्म : चैत **आर्थिक वर्ष २०७६/७७** (रु.हजारमा)

बजेट उपशीर्षक		शुरु बजेट	रकमान्तर		खुद बजेट	खर्च रकम	बाँकि बजेट	%
			थप	घट				
३१२०००११३	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	४६६४००	१५००	२९९७४८	१६८१५२	१०२२०५	६५९४७	६०.७८
३१२०००११४	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	१७३०००	०	०	१७३०००	३८५९३	१३४४०७	२२.३१
३१२००१०१३	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय	२६२९४००	७२५६०	२२२०८५९	४८११०१	८८३५	४७२२६६	१.८४
३१२००१०१४	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय	०	२४७००	०	२४७००	०	२४७००	.००
३१२००१०२३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	९००७६००	१००३७८३	०	१००११३८३	८०२७१९९	१९८४१८४	८०.१८
३१२००१०३३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	२७९००	९२०	०	२८८२०	१७०७९	११७४१	५९.२६
३१२००१०३४	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	३७००	०	०	३७००	३०७८	६२२	८३.१९
३१२००१०४३	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादि व्यवस्थापन	१०९६००	४२६१०	१००००	१४२२१०	५८१२३	८४०८७	४०.८७
३१२००१०४४	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादि व्यवस्थापन	५७००	२७३९०	०	३३०९०	१६७६६	१६३२४	५०.६७
३१२००१०५३	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	१२७०००	०	०	१२७०००	६३१३७	६३८६३	४९.७१
३१२००१०५४	कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण कार्यक्रम	१२२००	०	०	१२२००	६९४	११५०६	५.६९
३१२००१०६३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	३५३४२००	९०७१८	८७०८८	३५३७८३०	५५१९४६	२९८५८८४	१५.६०
३१२००१०६४	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	२२४४००	२९३२०	४८४५०	२०५२७०	५५६७५	१४९५९५	२७.१२
३१२००१०७३	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	७६९७००	०	०	७६९७००	१४७२४५	६२२४५५	१९.१३
३१२००१०७४	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	७७५९००	०	०	७७५९००	८७६४१	६८८२५९	११.३०
३१२००१०८३	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	४७७९००	५५०	५५०	४७७९००	१५१९६३	३२५९३७	३१.८०
३१२००१०८४	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	३०५००	०	०	३०५००	१२२२४	१८२७६	४०.०८
३१२००१०९३	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	६६८७००	०	०	६६८७००	३५१४८	६३३५५२	५.२६

३१२००१०९४	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	१७०००	०	०	१७०००	११९८	१५८०२	७.०५
३१२००११०३	किसानका लागि उन्नत बीउ बिजन कार्यक्रम	१३२१००	३०००	४३८०	१३०७२०	८९४५१	४१२६९	६८.४३
३१२००११०४	किसानका लागि उन्नत बीउ बिजन कार्यक्रम	४०००	०	०	४०००	०	४०००	.००
३१२००१११३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (क	२२३००	१३८०	०	२३६८०	१७५२६	६१५४	७४.०१
३१२००११२३	नेपाल कृषि मजार विकास कार्यक्रम	२८८२००	०	०	२८८२००	०	२८८२००	.००
३१२००११३३	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	१९००००	०	०	१९००००	०	१९००००	.००
३१२०१०११३	कृषि विभाग	११७९२००	१४१७७२१	१००२८२१	१५९४१००	८२६७१०	७६७३९०	५१.८६
३१२०१०११४	कृषि विभाग	३७००	०	०	३७००	०	३७००	.००
३१२०११०१३	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास का	२८०१००	२३६४	१०१८३९	१८०६२५	६०८६६	११९७५९	३३.७०
३१२०११०१४	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास का	४३९००	२०००	०	४५९००	२४७१७	२११८३	५३.८५
३१२०११०२३	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	२८०२००	३९५६५	२८६१५	२९११५०	८५१९२	२०५९५८	२९.२६
३१२०११०२४	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	९१५००	७७५०	०	९९२५०	१५३०२	८३९४८	१५.४२
३१२०११०३३	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	७२२००	६१४८६	९९८६	१२३७००	३३८१४	८९८८६	२७.३४
३१२०११०३४	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	१३२००	१४५०	०	१४६५०	४१९३	१०४५७	२८.६२
३१२०११०४३	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण क	२६१६००	१४७३६	१२३५४८	१५२७८८	२९३८७	१२३४०१	१९.२३
३१२०११०४४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण क	६८८००	०	०	६८८००	६२२८	६२५७२	९.०५
३१२०११०५३	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	५०८००	५३८०४	०	१०४६०४	२५९७२	७८६३२	२४.८३
३१२०११०५४	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	४८००	५६००	०	१०४००	११३३	९२६७	१०.८९
३१२०११०६३	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प	१५३८००	१६२५००	१८३३००	१३३०००	२७६५८	१०५३४२	२०.८०
३१२०११०६४	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प	३९०८००	१३५०००	१६०००	५०९८००	११०५६८	३९९२३२	२१.६९
३१२०११०७३	रानी जमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना–प्रणाली	२२३८००	८००	८००	२२३८००	३१८२७	१९१९७३	१४.२२
३१२०११०७४	रानी जमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना–प्रणाली	११९००	५००	५००	११९००	५१९१	५९०९	४६.७७
३१२०११०९३	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयो	१५०००	१३००	१३००	१५०००	१११६६	३८३४	७४.४४
३१२०१११९३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक	१९७००	०	०	१९७००	९२६२	१०४३८	४७.०२
३१२०१११९४	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक	१०२००	०	०	१०२००	०	१०२००	.००
३१२०२०११३	पशु सेवा विभाग	५२९९००	९३००	०	५३९२००	३१६१८३	२२३०१७	५८.६४
३१२०२०११४	पशु सेवा विभाग	२५३००	४४०००	०	६९३००	४४३	६८८५७	.६४
३१२०२१०१३	मत्स्य विकास कार्यक्रम	१०६७००	१९६५०	०	१२६३५०	७०३५१	५५९९९	५५.६८
३१२०२१०१४	मत्स्य विकास कार्यक्रम	२३२००	६०९५०	०	८४१५०	१९४६७	६४६८३	२३.१३
३१२०२१०२३	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वार	४२०५००	१३००	०	४२१८००	२३२१०५	१८९६९५	५५.०३
३१२०२१०२४	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वार	१६२०००	७५२००	०	२३७२००	६४६२६	१७२५७४	२७.२५
३१२०२१०३३	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन क	४२५३००	५१०००	१०००	४७५३००	२०००१२	२७५२८८	४२.०८
३१२०२१०३४	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन क	१०३६००	७६५२०	०	१८०१२०	२१७४२	१५८३७८	१२.०७
३१२०२१०४३	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन	३२४००	०	०	३२४००	१७८५३	१४५४७	५५.१०
३१२०२१०४४	पशु आहारा तथा लाइभस्टक गुण व्यवस्थापन	९८००	०	०	९८००	७१७२	२६२८	७३.१८
३१२०३१०१३	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	३४२६००	४९६०३	१०३०४	३८१८९९	१७७०५७	२०४८४२	४६.३६
३१२०३१०१४	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	९४९००	१९७७७५	०	२९२६७५	२२४१९	२७०२५६	७.६६
३१२२१०११३	राष्ट्रिय किसान आयोग	४८८००	०	०	४८८००	२६०७२	२२७२८	५३.४३
३१२२१०११४	राष्ट्रिय किसान आयोग	१८००	०	०	१८००	१३२४	४७६	७३.५६
३१२३१०११३	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास बोर्ड	८८७००	०	०	८८७००	४६७२६	४१९७४	५२.६८
३१२३१०११४	राष्ट्रिय चिया, कफी तथा अलैंची विकास बोर्ड	६२००	०	०	६२००	४२७६	१९२४	६८.९७
३१२३१०१२३	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	५७४००	०	०	५७४००	३४०८८	२३३१२	५९.३९
३१२३१०१२४	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	२००	०	०	२००	१९९	१	९९.५०
३१२४१०११३	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	९९००	०	०	९९००	४७४२	५१५८	४७.९०
३१२४११०१३	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	२१४४६००	०	०	२१४४६००	१२९३३२८	८५१२७२	६०.३१
३१२४११०१४	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	५६५४००	३६०००	०	६०१४००	११८२२६	४८३१७४	१९.६६
३१२८१०११३	कपास विकास समिति	२२४००	०	०	२२४००	१६४६२	५९३८	७३.४९
	जम्मा	२८०९३४००	३८२६३०५	४१५१०८८	२७७६८६१७	१३४८९७८५	१४२७८८३२	४८.५८

(ञ) कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले यस आर्थिक बर्षको यो अवधि सम्ममा संचालन गरेका मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरु र सो को प्रगति

१. कृषि औजार उपकरण अनुदानका लागि ११६५ कृषक/कृषक समूह/सहकारि तथा उद्यमिले निवेदन दिएकोमा ५३ समूह, १५ सहकारी/ज.उ.स., २६२ कृषक/कृषक उद्यमी गरी ३३० आबेदकहरुबाट ३५३ जना लाभान्वित भएका । ३०८ पावर टिलर सहित ७१४ थान कृषि यन्त्र, उपकरण अनुदानमा वितरण भएको ।

२. ७२ कस्टम हायरिङ्ग सेन्टर स्थापना भएको (दांग ९,पाँचथरमा २, प्यूठानमा १, अर्घाखाँची ३, झापा ४, सुर्खेत २ मकवानपुर १, जुम्ला १, डडेलधुरा १, सुनसरी १, गोर्खा १, वर्दिया ३, कन्चनपुर ५, धादिङ २, रुपन्देही १, स्याङजा १, पर्वत १,कपिलवस्तु २, रौतहट २, कैलाली ५, सिन्धुपाल्चोक ४, रामेछाप २, वैतडी २, सुर्खेत ३, नवलपरासी पश्चिम १, कालिकोट ४ र चितवनमा ८ ।

३. विभिन्न परियोजना ईकाइहरुवाट १६११ साना सिंचाई कार्यक्रम तथा ३३ सौर्य सिचाई गरि १६४४ (झापा १०, नवलपरासी सुस्ता पूर्व २, कन्चनपुर ८, सुनसरी ५, वर्दिया १, कैलाली ३, कपिलवस्तु ३, जाजरकोट १)

४. ईलाम र रुकुम फार्ममा ग्रीन हाउस निर्माण कार्य सम्पन्न गरिएको

५. १०८८२८ लि. तरल नाईट्रोजन उत्पादन तथा वितरण भएको ।

६. ८४३८५ लि नाईट्रोजन खरिद भै उत्पादन तथा खरिद एव अघिल्लो वर्षको मौजादबाट जम्मा २२५९०९ लि वितरण भएको ।

७. ३ करोड ६९ लाख २५ ह्याचलिङ्ग उत्पादन तथा वितरण, १२ लाख ९७ हजार फिँगरलिङ्कस् उत्पादन तथा वितरण भएको, ५९७.९६ हजार एडभान्स फिङ्गगरलिङ्ग उत्पादन तथा बितरण भएको, १९२.१५ शुद्ध नश्लको फिङ्गगरलिङ्ग उत्पादन तथा बितरण भएको, १९.५१ हजार सौन्दर्य माछा उत्पादन तथा बितरण भएको, १२९७ हजार फ्राई उत्पादन तथा बितरण, ३२०० हजार शुद्ध नश्लको ह्याच्लिङ्ग उत्पादन तथा बितरण

८. राष्ट्रिय रोग नियन्त्रण कार्यक्रममा निःशुल्क विरतण र विक्रि वितरणको लागी ४ करोड १५ लाख ७५ हजार खोपको डोज उत्पादन भै वितरण भएको। ७९६७००० मात्रा प्रदेश स्तरका भ्याक्सिन बैकसम्म ढुवानी गरिएको ।Outbreak नियन्त्रणका लागि आवश्यक खोप तथा औषधि सम्बन्धित प्रयोगशालामा पठाईएको। प्रतिवेदनको लागि ढाचा तयार गरि सहजिकरण गरिएको ।

९. २५ करोड ५१ लाख ९८ हजार पशु विकास तर्फ र कृषि तर्फ ६ करोड ६० लाख प्रिमियम बापतको रकम नेपाल सरकारबाट बिमा समितिलाई भुक्तानी भएको

१०. हालसम्म २५३ पाठापाठी उत्पादन तथा वितरण भएको।हालसम्म द्दण्द्दद्धठ चल्ला उत्पादन तथा वितरण भएको ।४८ मुर्रा भैंसी र जर्सी गाईको को पाडापाडी/ बाच्छा बाच्छी उत्पादन तथा बितरण, २२४ बँगुरको पाठापाठि उत्पादन तथा वितरण भएको, २४५८१० स्लिप सेट्स वितरण भएको, २५.२६४ मे टन बहुवर्षिय घासको बीउ उत्पादन तथा वितरण,

११. पशुपन्छी बजार निर्माणका लागि चितवन र वर्दियमा गरि ६५ लाख ९० हजार अनुदान रकम मोविलाईजेशन भएको

१२. राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत रहेका ५ फार्महरुबाट हिउँदे फलफूल विरुवा उत्पादन भई ३६८७५ विरुवा बिक्रि वितरण भएको र बिक्रि वितरण जारी रहेको । सुन्तलाजात तथा वर्षे फलफूलको विरुवा उत्पादन भईरहेको र १२८७२ विरुवा बिक्री वितरण भएको।

१३. काभ्रे धुलिखेलस्थित भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र र चितवनको बखान सहकारी संस्थाबाट माग प्राप्त भएकोमा बन्दा बन्दीको कारण विरुवा उपलब्ध गराउन नसकिएको।प्रधानमन्त्री निवास परिसरमा ६७, सिंहदरवार परिसरमा ४७ एवं राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र परिसरमा ४० गरी जम्मा १५४ विरुवा रोपण भएको

१४. प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियाोजना अन्तर्गत देशै भरि १०६ वटा जाोन (खाद्यान्न २२, तरकारी १७, आलु १०, दलहन र तेलहन ४, फलफुल वाली २२, निर्यातजन्य उच्च मूल्य वाली १९ र पशुपालन तर्फ १२) र १६ वटा सुपरजाोन (खाद्यान्न ६, तरकारी १, आलु २, फलफुल ३, कफी १ र माछा ३) संचालन गरिने । यसरी संचालन हुने १२२ जाोन तथा सुपरजाोन कार्यान्वयनको लागि कूल ७५ वटा मात्र खर्च केन्द्र कायम गरि सोहि अनुरुप आयाोजनाको संरचना परिवर्तन गरिएको।

१५. यस आर्थिक वर्षमा युरिया २२५४३३.८ मेटन, डिएपि १५९७२५.९५ मेटन र पोटास ९५७४.८५ गरि जम्मा ३९४७३४.६ मेटन रासायनिक मल विक्रि वितरण भएको । तथा युरिया २५८३.७ मेटन, डिएपि ९१३७.९२ मेटन र पोटास ३०८९.७५ गरि जम्मा १४८११.३८ मेटन रासायनिक मल मौजाद रहेको ।

१६. धान ४१७.९७ मे.ट., मकै ५९.३९ मे.ट., गहुँ २३३.८४ मे.ट., अन्य खाद्यान्न (जौ, कोदो, फापर) ४.७७ मे.ट., आलु २३.०७ मे.ट., दलहन ८.७९ मे.ट., तेलहन ६.२२ मे.ट., जुट ३.४१ मे.ट., उखु १८५.८० मे.ट., तरकारी ३.९९ मे.ट., अदुवा ५.५० मे.ट., बेसार १.५ मे.ट., ढैंचा ५.९३ मे.ट., घाँस १७.३१ गरि जम्मा ९७६.८९ मे.ट., श्रोत बीउ उत्पादन भएको । २८३५११ वटा प्रिबेसिक आलुको बीउ तथा ७४४८२८ तरकारी बेर्ना उत्पादन भएको ।

१७. यस आर्थिक वर्षमा ४४१८ वटा खाद्य र दाना पदार्थ उद्योग तथा बजार, निरीक्षण गरिएको । ३१९८ खाद्य तथा दाना नमूना सँकलन गरिएको, १२२८४ खाद्य तथा दाना नमूना विश्लेषण

गरिएको, यस आर्थिक वर्षभर जम्मा ३२३९९ खाद्य आयात निर्यात तथा गुण प्रमाणिकरण भएको, रेफेरेन्स प्रयोगशालाको accreditation सम्बन्धि ११ क्रियाकलापहरु सम्पन्न भएका तथा खाद्य गुणस्तर मापदण्ड निर्धारणको मापदण्ड माथि छलफल सम्पन्न गरिएको

१८. ३० वटा पोष्ट हार्भेष्ट सेन्टर निर्माण सम्पन्न भएको (नवलपुर २, रुपन्देही १, पर्वत १, तनहुँमा १ (मिनि ट्रक), सुनसरी (पशु ढुवानी साधन)१, काभ्रे १, जुम्ला १, धादिङ्ग १, वजाङ्ग १,जाजरकोट १,सिराहा २, कपिलवस्तु २ ,सिन्धुपाल्चोक ५, रामेछाप १, नवलपरासी पश्चिम १,दांग ३, चितवनमा ३, सुर्खेत २)

(ट) मन्त्रालयको वेभसाइटः

www.moald.gov.np

(ठ) सूचनाहरू प्रकाशन सम्बन्धमा :

यस मन्त्रालयबाट प्रकाशन गरिने सूचनाहरू मन्त्रालयको वेभसाइट र सूचना बोर्डमा प्रकाशन गर्ने गरिन्छ । विज्ञापन तथा कतिपय सूचनाहरू पत्रपत्रिका लगायतका संचार माध्यमबाट प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने गरिन्छ । यस मन्त्रालयबाट नियमित रूपमा प्रकाशन गरिने पत्रिका तथा बुलेटिन कार्यक्रमहरूको विवरण निम्नानुसार रहेको छ ।

१) स्टाटिस्टीकल इनफरमेसन एन नेल्पीज एग्रीकल्चर
२) द्वैमासिक बालीनाली तथा पशुपंक्षी
३) एग्रीकल्चर एटलास अफ नेपाल
४) वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन /सासकिय सुधार र सुशासन
५) कृषि नीतिहरुको संगालो
६) कृषि विकास मन्त्रालयको वुलेटिन (चौमासिक)
७) Agriculture and Environment
८) जलवायु परिवर्तनले कृषि क्षेत्रमा पारेको असर र त्यसको व्यवस्थापन ।

प्राप्त गरेको बैदेशिक सहायता, ऋण, अनुदान एवं प्राविधि सहयोग र सम्झौता सम्बन्धी विवरणः

मन्त्रालय गत वैदेशिक अनुदान तथा ऋण सारांश

आर्थिक वर्ष २०७६/७७

(रू. हजारमा)

दातृसंस्था / वजेट उपशीर्षक		जम्मा
२१०१००१	**ए डि वि**	**३,०२,२५,००**
३१२००१०२	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	३,००,००,००
३१२०१११९	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	२,२५,००
२१०३००१	**आई डि ए**	**१,९७,७३,००**
३१२००१०७	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	१,३०,५५,००
३१२००१०८	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना	४३,२२,००
३१२००१११	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	१,३३,००
३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना—प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	२२,६३,००
२१०३००४	**आई डी ए - संयुक्त कोष**	**४३,००**
३१२००१०७	लाइभस्टक सेक्टर इन्नोभेसन आयोजना	४३,००
२१०४००१	**आई एम एफ**	**६,६४,५५,१७**
३१२००१०२	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	६,६४,५५,१७
२१०८००१	**सार्क फण्ड**	**७३,६८**
३१२०११०४	वाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	७३,६८
२११०००१	**आइफाड**	**७०,८९,००**
३१२००१०९	कृषि क्षेत्र विकास कार्यक्रम	६०,७९,००
३१२००११०	किसानका लागि उन्नत वीउ विजन कार्यक्रम	१०,१०,००
२२२३००२	**स्वीट्जरल्याण्ड-एस डी सी**	**४७,८०,००**
३१२००११२	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	२८,८०,००
३१२००११३	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	१९,००,००
२२२९००१	**युरोपियन युनियन**	**१,३५,६४,८२**
३१२००१०१	कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	११,९०,२१
३१२००१०२	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	३५,८८,२८
३१२००१०४	प्लान्ट क्वारेन्टाइन तथा विषादि व्यवस्थापन कार्यक्रम	६,००,००
३१२००१०६	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	६०,००
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	२०,००
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	१,८७,००
३१२०११०३	व्यवसायीक कीट विकास कार्यक्रम	५,२९,५०
३१२०११०५	केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	५,९०,९४
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्धन कार्यक्रम	१३,८५,००
३१२०२०११	पशु सेवा विभाग	५,३३,००

३१२०२१०१	मत्स्य विकास कार्यक्रम	८,०६,००
३१२०२१०२	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	७,६५,००
३१२०२१०३	पशुपन्छी स्रोत व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१२,६५,२०
३१२०३१०१	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	१८,४४,६९
३१२४११०१	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	२,००,००
	कुल जम्मा	**१४,२०,०३,६७**

(ङ) सार्वजनिक निकायले वर्गिकरण तथा संरक्षण गरेको सूचनाको नामावली र त्यस्तो सूचना संरक्षण गर्न तोकिएको समयावधि

यस मन्त्रालयको मिति २०७४।०५।१९ मा साविकको पशुपन्छी विकास मन्त्रालय (सचिवस्तर) निर्णयानुसार सूचना वर्गीकरण स्वीकृत गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय, प्रेस तथा वैदेशिक सम्बन्ध शाखा समक्ष सूचनाको हक सम्बन्धि ऐन,२०६४ को दफा २७ बमोजिम गठित सूचना बर्गिकरण समिति समक्ष निम्न बमोजिम पेश गरिएको थियो ।

क्र.स.	सूचनाको विवरण (२)	सूचना प्रवाह नगर्नु पर्नाको कारण(३)	महल ३ मा उल्लेखित कारण ऐनको दफा ३ को उपदफा को खण्ड (३) (क),(ख),(ग) ,(घ) र (ङ) मध्ये कुन खण्डसंग सम्बन्धित हो सो को खण्ड (४) उल्लेख गर्नुहोस	सूचना प्रवाह नगर्नु पर्ने अवधि(५)	कैफियत (६)
१	कुनै कर्मचारी वा सेवाग्राहीसंग सम्बन्धित तर निजको व्यक्तिगत गोपनियतासंग गाँसिएको विषयको सूचना	व्यक्तीको गोपनियताको हक	उपदफा (ङ)	सधैं	
२	कुनै कर्मचारी वा सरोकारवालाहरुको विषयमा भइरहेको छानविन, तहकिकात, अनुसन्धान लगाएतका प्रक्रियामा रहेका निर्णय हुन बाँकी विषयका सूचना वा परिपक्व नभईसकेको सूचना	अपरिपक्व सूचनाले निर्णय प्रकृयामा अवाञ्छित प्रभाव पार्न सक्ने	उपदफा(ख)	सधैं	

३	कुनै विषयमा निर्णय गर्ने अधिकारीले गरेको निर्णय सार्वजनिक गर्दा उक्त अधिकारी वा अन्य कुनै व्यक्तीको जीउ ज्यान, सुरक्षा आदिमा खतरा पुग्ने भन्ने लागेमा त्यस्ता प्रकृतिका सूचना	सूचनाको दुष्प्रभावको जोखिम कम गर्न	उपदफा (ङ)	सधैं	
४	मन्त्रालय वा अन्तरगतका निकायहरुमा उपलब्ध रहेका पशुपन्छीपालन वा यससंग सम्बन्धित कुनै पनि व्यवसाय संचालनसंग सम्बन्धित व्यवसायिक गोपनियता सम्बन्धी सूचनाहरु	व्यवसायिक गोपनियताको हक	उपदफा (ग)	सधैं	
५	कुनै कर्मचारी वा विज्ञमा रहेको प्रतिलिपी अधिकार वा वौद्धिक सम्पत्ती सम्बन्धी सूचना	प्रतिलिपी हक	उपदफा (ग)	सधैं	
६	कुनै जैविक रसायनिक वा अन्य कुनै प्रकारका प्राविधिक सम्मिश्रणका शुत्र वा यस्तै प्रकृतिका राष्ट्रिय हितसंग सम्बन्धित सूचना	राष्ट्रिय हित	उपदफा (क)	सधैं	

(ढ) सार्वजनिका निकायमा परेका सूचना माग सम्बन्धी निवेदन र सो उपर सूचना दिएको विवरण

- यस अवधिमा जम्मा चारवटा लिखित सूचना माग सम्बन्धी निवेदन प्राप्त भएको । सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन बमोजिम तोकिएको अवधि भित्रै माग भएको सूचना उपलब्ध गराइएको ।
- कतिपय सुचनाहरु मौखिक रुपमा नै माग हुने गरेको र उक्त प्रकृतिका सूचनाहरु तत्कालै मौखिक रुपमा उपलब्ध गराई सूचना माग कर्तालाई सन्तुष्ट बनाईएको।
- प्रकाशित सूचनाहरु माग भएको खण्डमा मन्त्रालय, विभाग तथा अन्तर्गतका निकायहरुबाट बाट प्रकाशित प्रतिवेदन तथा बुलेटिनहरु उपलब्ध गराईएको।

(ण) सार्वजनिका निकायका सूचनाहरु अन्यत्र प्रकाशन भएमा वा हुने भएको भए सो को विवरण।

- प्रदेश, स्थानीय तह तथा क्षेत्रिय र जिल्ला स्थित कार्यालयहरुलाई आवश्यकता अनुसार ईमेल, वेबसाईट तथा सूचनाको प्रकृति हेरी प्रवाह गरिएको।
- आकस्मिक सूचनाहरु सार्वजनिक संचार माध्यममा प्रकाशन तथा प्रशारण गरिएको।
- स्थानीय सेवा ग्राहीलाई उपयुक्त हुने सूचना फ्लेक्स प्रिन्ट मार्फत प्रवाह गरिएको।